

พุทธศาสนสุภาษิต (คัดลอกจากพระไตรปิฎก)

สุภาษิต แปลว่า ถ้อยคำที่กล่าวไว้ดี (สุ=ดี, ภาษิต=กล่าว) สามารถนำมาเป็นคติ ยึดถือเป็นหลักใจได้

พุทธศาสนสุภาษิต หมายถึง ถ้อยคำดีๆ ในพระพุทธศาสนา แต่มิได้หมายความเฉพาะคำที่พระพุทธองค์ตรัสไว้เท่านั้น แม้สุภาษิตแทบทั้งหมดจะเป็นพระพุทธพจน์ก็ตาม

เช่น ถ้าเป็นภาษิตพระสัมมาสัมพุทธตรัสเอง เรียกว่า **พุทธภาษิต** (หรือ พระพุทธพจน์) ถ้าพระโภชิตร์กล่าว เรียกว่า **โภชิตร์ภาษิต** ถ้าพระสาวกกล่าว ก็เรียกว่า **เถรภาษิต** บ้าง **สาวกภาษิต** บ้าง แม้แต่คำที่เทวดากล่าว และพระพุทธองค์ได้ตรัสรับรองว่าดีด้วยการตรัสค้ำน้นซ้ำ เรียกว่า **เทวดาภาษิต** เป็นต้น

ฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่ควรระมัดระวัง มิใช่ว่า เห็นว่าเป็นพุทธศาสนสุภาษิต หรือเห็นเป็นคำบาดี แล้วก็เดาเอาว่าเป็นพระพุทธพจน์ โดยมีได้ดูที่มาของสุภาษิตนั้นให้แน่นอน อาจจะเป็นการดูพระพุทธรูปก็ได้

ยกตัวอย่างเช่น คำว่า นิमितฺตํ สาธุรูปานํ กตญญุตเวทิตา - ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี เป็นคำของ

สุภาษิตที่นำมาลงไว้นี้ เกือบทั้งหมด บวรพจารย์รุ่นก่อนๆ ได้นำมาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อยู่ในรูปร้อยกรองที่เรียกว่า คาถา หรือ ฉันท์ โดยนำมาเป็นช่วงสั้นๆ เพื่อสะดวกแก่การจดจำนำไปใช้

อิตฺตวรรค : หมวด ตน

ชนะตนนั้นแหละ เป็นดี

อตฺตา หเว ชีตํ เสยฺโย

พ.ธ. ๒๕/๒๙

ได้ยินว่าตนแลฝึกยาก

อตฺตา หิ กิร ทุทฺถโม

พ.ธ. ๒๕/๓๖

ตนที่ฝึกดีแล้ว เป็นแสงสว่างของบุรุษ

อตฺตา สุทฺถุโต บุริสสุสฺส ชฺชิตฺติ

ส.ส. ๑๕/๒๔๔

ตนแล เป็นที่พึ่งของตน

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ

พ. ธ. ๒๕/๓๖, ๖๖.

ตนแล เป็นคติของตน

อตุตา หิ อตุตโน คติ

พ.ศ. ๒๕/๓๖.

ตนทำบาปเอง ย่อมเศร้าหมองเอง

อตุตนา ว กตํ ปาปํ อตุตนา สงฺกิลิสฺสติ

พ.ศ. ๒๕/๓๗

ตนไม่ทำบาปเอง ย่อมหมดจดเอง

อตุตนา อกตํ ปาปํ อตุตนา ว วิสุชฺเชติ

พ.ศ. ๒๕/๓๗

มนุษย์ผู้เห็นแก่ประโยชน์ตน เป็นคนไม่สะอาด

อตุตตุตฺตปญฺญา อสุจึ มนุสฺสา

พ.ศ. ๒๕/๒๙๖/๓๓๙

บัณฑิต ย่อมฝึกตน

อตุตานํ ทมยฺนฺติ ปญฺชิตฺตา

พ.ศ. ๒๕/๒๕

ผู้ประพฤติดี ย่อมฝึกตน

อตุตานํ ทมยฺนฺติ สุพฺพตา

พ.ศ. ๒๕/๓๔

บุคคลมีตนฝึกดีแล้ว ย่อมได้สิ่งที่พึงได้ยาก.

อตุตนา หิ สุทฺนฺเตน นาคํ ลภติ ทูลลภํ.

พ.ศ. ๒๕/๓๖

ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ควรรักษาตนนั้นให้ดี

อตุตานญฺเจ ปิยํ ชญฺญา รุกฺเขยฺย นํ สุรักฺขิตํ

พ.ศ. ๒๕/๓๖

ถ้าพร่ำสอนผู้อื่นจนได้ ก็ควรทำตนจนนั้น

อตุตานญฺเจ ตถา กยฺริวา ยถฺญฺญมฺนุสฺสาสติ

พ.ศ. ๒๕/๓๖

จงถอนตนขึ้นจากหล่ม เหมือนช้างตกหล่มถอนตนขึ้นฉะนั้น

ทฺคุคา อุตฺตรถตุตานํ ปงฺเก สฺนฺโนว ญฺญฺชโร

พ.ศ. ๒๕/๕๘

บุคคลไม่พึงยังประโยชน์ของตนให้เสื่อม เพราะประโยชน์ของผู้อื่นแม้มาก บุคคลรู้จักประโยชน์ของตนแล้ว พึง
ชวนชวายเป็นประโยชน์ของตน

อตุตทตถุ์ ปรัตถณ พหุนาปี น หาปเย
อตุตทตถุณภิกขุญาย สทตถปสุโต สียา
ฐ.ธ. ๒๕/๒๒/๓๗

ถ้าพร้าสอนผู้อื่นฉันใด ก็ควรทำตนฉันนั้น
ผู้ฝึกตนดี ควรฝึกผู้อื่น ได้ยินว่าตนแลฝึกยาก
อตุตทานญเจ ตถา กยิรา ยถญญมนุสาสติ
สุทนุโต วต ทเมถ อตุตทา หิ กิร ทุทุทโม
ฐ.ธ. ๒๕/๓๖

บัณฑิตพึงตั้งตนไว้ในคุณอันสมควรก่อน
สอนผู้อื่นภายหลัง จึงไม่มัวหมอง
อตุตทานเมว ปฐมัม ปฏฐิเป นิเวสเย
อถญญมนุสาเสยฺย น กิลิสฺเสยฺย ปญฺชิตโต
ฐ.ธ. ๒๕/๓๖

ตนแล เป็นที่พึงของตน คนอื่น ใครเล่าจะเป็นที่พึงได้ ก็บุคคลมีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึงที่ได้ยาก.
อตุตทา หิ อตุตโน นาโถ โโก หิ นาโถ ปโร สียา
อตุตนา หิ สุทนุเตน นาดํ ลภติ ทูลลภํ.
ฐ. ธ. ๒๕/๓๖.

ความรักเสมอด้วยความรักตนไม่มี ทรัพย์เสมอด้วยข้าวเปลือกย่อมไม่มี แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาย่อมไม่
มี ฝนต่างหากเป็นสระยอดเยี่ยม
นตฺถิ อตุตสम्म เปมํ นตฺถิ ธญญสम्म ธนํ
นตฺถิ ปญฺญาสมา อากา วุญฺฐิ เว ปรมา สราติ
สํ.ส. ๑๕/๒๙/๙

ผู้ใดมีความไร้ศีลธรรม (ทุศีล) ครอบงำ เหมือนเถาย่านทรายคลุมไม้สาละ ผู้นั้นชื่อว่ายอมทำตนเหมือนถูกผู้ร้าย
คุมตัว
ยสฺส อจฺจนฺตทุสฺสึลฺลํ มาลฺวา สาลมิโวตฺถตํ
กโรติ โส ตถตฺตานํ ยถา นํ อิจฺฉตี ทิโส
ฐ.ธ. ๒๕/๒๒/๓๗

เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทุกคติเป็นอันหวังได้
จิตเต สงฺกิลิฏฺฐเฐ ทุกคติ ปาฏิทงฺขา
ม.มฺ. ๑๒/๖๔

เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุกติเป็นอันหวังได้
จิตเต อสงฺกิลิฏฺฐเฐ สุกติ ปาฏิทงฺขา
ม.มฺ. ๑๒/๖๔

โลกถูกจิตนำไป
จิตฺเตน นียติ โลกโก
ส.ส. ๑๕/๑๘๑

การฝึกจิตเป็นความดี
จิตฺตสฺส ทมโถ สาทู
พ.ธ. ๒๕/๑๙

จิตที่ฝึกแล้วนำสุขมาให้
จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ
พ.ธ. ๒๕/๑๓

จิตที่คุ้มครองแล้วนำสุขมาให้
จิตฺตํ คฺคฺคฺตํ สุขาวหํ
พ.ธ. ๒๕/๑๓

ผู้ประพฤติตามอำนาจจิตย่อมลำบาก
วิหญฺญตฺถิ จิตฺตวสานฺนวุตฺติ
พ.ช.า. ๒๗/๓๑๖

พึงรักษาจิตของตน เหมือนคนประคองบาตรที่เต็มด้วยน้ำมัน
เตลปตฺตํ ยถา ปริหเรยฺเย เอวํ สจิตฺตมนฺรูกฺเข
พ.ช.า. ๒๗/๙๖

จงตามรักษาจิตของตน
สจิตฺตมนฺรูกฺเข
พ.ธ. ๒๕/๕๘

ผู้มีปัญญา พึงรักษาจิต

จิตต์ รุกเขต เมธาวิ

ฐ. ฐ. ๒๕/๑๙.

ก็บาปเกิดจากอารมณ์ใด ๆ พึงห้ามใจจากอารมณ์นั้น ๆ

ยโต ยโต จ ปาปกิ ตโต ตโต มโน นิวารเย

ส.ส. ๑๕/๖๓

เมื่อจิตไม่มั่นคง ไม่รู้พระสังฆธรรม

มีความเลื่อมใสเลือนลอย ปัญญาย่อมไม่บริบูรณ์

อนนวุฐิตจิตตสุส สทุธมม อวิชานโต

ปริปลวปสาทสุส ปญญา น ปริปุรติ

ฐ. ฐ. ๒๗/๑๓

สติกำหนดลมหายใจเข้าออก อันผู้ใดไม่อบรมให้บริบูรณ์ ทั้งกายทั้งจิตของผู้นั้นก็หวั่นไหว

อานาปานสุสติ ยสุส อปริปัญณา อภาวิตา

กาโยปี อญฺชิตโต โหติ จิตฺตมุปี โหติ อญฺชิตํ

ฐ. ปฎิ. ๓๑/๓๖๙

สติกำหนดลมหายใจเข้าออก อันผู้ใดอบรมบริบูรณ์ดีแล้ว ทั้งกายทั้งจิตของผู้นั้นก็ไม่วุ่นไหว

อานาปานสุสติ ยสุส ปริปัญณา สุภาวิตา

กาโยปี อนญฺชิตโต โหติ จิตฺตมุปี โหติ อนญฺชิตํ

ฐ. ปฎิ. ๓๑/๓๖๙

ใจรักกับใจหรือไฟรักกับไฟ พึงทำความพินาศให้แก่กัน

ส่วนจิตที่ตั้งไว้ผิด พึงทำให้เขาเสียหายยิ่งกว่านั้น

ทิส ทิส ยนฺต กยิรา เจริ วา ปน เจริ

มิจฺจา ปณฺหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร

ฐ. ฐ. ๒๕/๑๓

มารดาบิดาหรือญาติเหล่าอื่น ไม่พึงทำเหตุนั้นให้ได้

ส่วนจิตที่ตั้งไว้ดีแล้ว พึงทำให้เขาให้ดีกว่านั้น

น ตํ มาตา ปิตา กยิรา อญฺเญ วาปิ จ ญาตกา

สมฺมาปณฺหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเร

ฐ. ฐ. ๒๕/๑๓

ฝนย่อมร่วรดเรือนที่มุงไม่ดีฉันใด

ราคะย่อมร่วรดจิตที่ไม่ได้อบรมฉันนั้น

ยถา อคารํ ทุจฺจนฺนํ วุฏฺฐติ สมตฺติวุฏฺฐติ

เอวี่ อภาวิตี จิตต์ ราโค สมตวิวิษุณติ

พ. ๒๕/๑๑

ภูเขากินแห่งที่บ ไม่สิ้นสะเทือนเพราะลมฉันใด
บัณชิตย่อมไม่หวั่นไหวในนินทาและสรรเสริญฉันนั้น

เสโล ยดา เอกษโน วาเตน น สมีวติ

เอวี่ นินทาปัสสาสุ น สมินุชุนติ ปณชิตา

พ. ๒๕/๑๖

ผู้มีจิตอันไม่ชุ่มด้วยราคะ มีใจอันโทสะไม่กระทบแล้ว

ผู้มีบุญและบาปอันละได้แล้ว ผู้ที่นั่งอยู่ ย่อมไม่มีภัย

อนนวุตตจิตตสุส อนนวุตตเจตโส

บุญญาปาปปหีนสุส นตฺถิ ชาครโต ภาย์

พ. ๒๕/๒๐

บุคคลรู้กายนี้ที่เปรียบด้วยหม้อ

ก้นจิตที่เปรียบด้วยเมืองนี้แล้ว

พึงรบบารด้วยอาวุธคือปัญญา

และพึงรักษาแนวที่ชนะไว้ ยับยั้งอยู่.

กุมภูปมํ กายมิมิ วิทิตฺวา

นคฺรูปมํ จิตฺตมิตํ ฤเกตฺวา

โยเรถ มารํ ปญฺญาวุเรน

ชิตฺตญจ รุกฺเข อนิเวสโน สียา.

พ. ๒๕/๒๐.

โลกถูกจิตนำไป ถูกจิตชักไป

สัตว์ทั้งปวงไปสู่อำนาจแห่งจิตอย่างเดียว

จิตฺเตน นียติ โลโก จิตฺเตน ปริกิสฺสติ

จิตฺตสุส เอกธมฺมสุส สพฺเพว วสมนฺวคฺค

ส.ส. ๑๕/๑๘๑

การฝึกจิตที่ข่มยาก ที่เบา มักตกไปในอารมณ์ที่น่าใคร่ เป็นความดี,
(เพราะว่า) จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้.

ทฺุณฺนคฺคหฺสฺส ลฺหฺโน ยตฺถ กามนิปาติโน.

จิตฺตสุส ทมโถ สาธุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ.

พ. ๒๕/๑๙.

ผู้ใดทำกรรมชั่ว ล่อลวงเอาทรัพย์สมบัติพี่น้องพ่อแม่

ผู้นั้นมีจิตชั่วร้าย ย่อมไม่มีความเจริญ แม้เทวดาก็ไม่บูชาเขา.

ปทุมธานีจิตตสุส น ผาติ โหติ
น จาปี นั เทวดา ปุชยณฺติ
โย ภาตฺร เปตฺติกั สขาปเตยฺยั
อวณฺเจยึ ทุกกฺกมฺมการี.
(นที่เทวดา) ชุ. ชา. ติก. ๒๗/๑๒๐.

ผู้มีปัญญา พึงรักษาจิตที่เห็นได้ยากนัก ละเอียดนัก มักตกไปในอารมณ์ที่นำใคร่,
(เพราะว่า) จิตที่คุ้มครองแล้ว นำสุขมาให้.
สุทฺทุทฺธั สุนิปนฺนึ ยตฺถ กามนิปาตินึ
จิตฺตํ รุกฺเขถ เมธาวิ จิตฺตํ คฺคตฺตํ สุขาวหึ.
ชุ. ฅ. ๒๕/๑๙.

บุคคลวรรค : หมวดบุคคล

ชื่อว่าบัณฑิตย่อมทำประโยชน์ให้สำเร็จได้แล
สาธุ โข ปณฺธิโต นาม
ลั. ส. ๑๕/๘๒๕

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมรุ่งเรืองเหมือนไฟสว่าง
ปณฺธิโต สีสสมฺปนฺโน ชลั อคฺคิวิ ภาสติ
ที.ปา. ๑๑/๑๙๗

บัณฑิตย่อมเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ถึงเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์
อนตฺถํ ปริวชฺเชติ อตฺถํ คณฺหาติ ปณฺธิโต
อญฺ.จตุกก ๒๑/๔๒

ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด
ทณฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ
ชุ. ฅ. ๒๕/๓๓

คนฉลาดย่อมละบาป
กุสโล จ ชหาติ ปาปกั
ชุ.อุ. ๒๕/๑๖๘

คนมีปัญญา ย่อมแนะนำทางที่ควรแนะนำ
นยั นยติ เมธาวิ
ชุ. ชา. ทุก. ๒๗/๑๘๑๙

ผู้มีปรีชาได้โศคะแล้ว ย่อมสงเคราะห์หมู่ญาติ
ธีโร โภคะ อธิคมุม สงคณฺหาติ จ ญาตเก
พ.ชา. ๒๗/๙๓๖

ผู้ใดไม่พูดเป็นธรรม ผู้นั้นไม่ใช่สัตบุรุษ
สนฺโต น เต เย น วทฺหฺติ ธิมฺมํ
ส. ส. ๑๕/๗๒๕

สัตบุรุษยินดีในการแก้กฏสัตว์
สนฺโต สตุตฺหิตเต รตา
ชาติฎฐฎกกา ๑/๒๓๐

สัตบุรุษทั้งหลายย่อมปรากฏได้ในที่ไกล เหมือนภูเขาคิมพานต์
ทฺเว สนฺโต ปกาเสนฺติ ธิมวฺนฺโตว ปพฺพโต
พ.ธ. ๒๕/๓๑

สัตบุรุษมีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า
สนฺโต สคฺคปรายนา
พ. ชา. ๒๗/๑๔๔๘

ผู้สงบใจได้ ย่อมนอนเป็นสุข
อุปสนฺโต สุขํ เสติ
พ. ชา. มหา. ๒๘/๔๑๕.

กลิ่นของสัตบุรุษย่อมหอมทวนลมได้
สตุญจ คนฺโธ ปฎิวาตเมติ
พ. ธ. ๒๕/๑๔

คนซึ่งรู้สึกตนว่าโง่ จะเป็นผู้ฉลาดเพราะเหตุนั้นได้บ้าง
โย พาโล มณฺญติ พาลุญํ ปณฺชฺติโต วาปี เตน โส
พ. ธ. ๒๕/๑๕

อสัตบุรุษ แม้ตั้งอยู่ในที่นี้เองก็ไม่ปรากฏ เหมือนลูกศรที่ยิงไปกลางคืน ฉะนั้น
อสนฺเตตฺถ น ติสุสนฺติ รตฺติชิตฺตา ยถา สรา
พ.ธ. ๒๕/๓๑

อสัตบุรุษย่อมไปนรก
อสนฺโต นิรยํ ยนฺติ

ส. ส. ๑๕/๙๐

ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ
สุวิชาโน ภวํ โหติ

พ. ส. ๒๕/๓๐๔

ผู้เคารพย่อมมีผู้เคารพตอบ
ครุ โหติ สคารโว

พ. ขา. ๒๘/๔๐๑

ผู้ให้ย่อมได้รับให้ตอบแทน
วนทโก ปฏิวทหนํ

พ. ขา. ๒๘/๔๐๑

ผู้กินคนเดียวไม่ได้ความสุข
เนกาสิ ลภเต สุขํ

พ. ขา. ๒๗/๑๖๗๔

คนไม่ถูกนิทานไม่มีในโลก
นตฺถิ โลกเก อนินฺทิตฺโต

พ. ภ. ๒๕/๒๗

คนแข่งกระด้างก็มีเวร
อติติกฺโข จ เวรฺวา

พ. ขา. ๒๗/๑๗๐๓

คนตรงไม่พูดคลาดความจริง
น อฺขุภฺตฺตา วิตถํ ภณฺนฺติ

พ. ขา. ๒๗/๕๐๓

มารดาบิดาท่านว่าเป็นบูรพาจารย์ (ของบุตร)
ปฺพพาจฺริยาติ วุจฺจเร

อ. ส. ต. ก. ๒๐/๑๖๘

มารดาบิดาเป็นที่นับถือของบุตร
อาหุเนยฺยา จ ปฺตฺตานํ

พ. อ. ต. ๒๕/๒๘๖

สามีเป็นเครื่องปรากฏของสตรี
ภตุตา ปณฺญาณมิตฺติยา
ลํ.ส. ๑๕/๕๗

บรรดาภริยาทั้งหลาย ภริยาผู้เชื่อฟัง เป็นผู้ประเสริฐ
สุสฺสูสา เสฏฺฐา ภริยานํ
ลํ.ส. ๑๕/๑๐

บรรดาบุตรทั้งหลาย บุตรผู้เชื่อฟังเป็นผู้ประเสริฐ
โย จ ปุตฺตา นมฺสฺสโว
ลํ.ส. ๑๕/๑๐

ผู้มีความดี จงรักษาความดีของตนไว้
คุณฺวา จาตุตฺโน คุณํ
ขุ.ชา.สตุตฺก. ๒๗/๒๑๒

เมื่อเขาขอโทษ ถ้าผู้ใดมีความขุ่นเคือง
โกรธจัด ไม่ยอมรับ ผู้นั้นชื่อว่า หมกเวรไว้
อจฺจยํ เทสยฺนฺตึนํ โย เจ น ปฏิคฺคฺหนฺติ
โกปนฺตโร โทสคฺคฺ ส เวรํ ปฏิมุจฺจติ
ลํ.ส. ๑๕/๑๑๐

ผู้ที่มีมารดาบิดาเลี้ยงมาได้โดยยากอย่างนี้
ไม่บำรุงมารดาบิดา ประพฤติผิดในมารดาบิดา ย่อมเข้าถึงนรก
เอวํ กิจฺจํภโต โปโส ปิตุ อปริจารโก
ปิตริมิจฺจจริตฺวาน นิริยํ โส อูปปชฺชติ
ขุ.ชา. ๒๘/๑๖๒

ถึงเป็นคนมีเดช มีปัญหาเฉียบแหลม
อันคนเป็นอันมากสักการบูชา
อยู่ในอำนาจสตรีเสียแล้วย่อมไม่รุ่งเรือง
เหมือนพระจันทร์ถูกพระราหูบังฉะนั้น
เดชวาปี หิ นโร วิจฺกฺขโณ
สภฺกโต พหุชนฺสฺส ปุชฺชิตो
นารีนํ วสฺงคฺโต น ภาสติ
ราหุนา อูปหิตฺวา จนฺทิมํ
ขุ.ชา. ๒๘/๓๑๓

สัตบุรุษทั้งหลายย่อมปรากฏได้ในที่ไกล เหมือนภูเขาคิมวันต์
อสัตบุรุษทั้งหลายถึงในที่นี่ก็ไม่ปรากฏ เหมือนลูกศรที่ยิงไปกลางคืน ฉะนั้น
ทูลเร สมนุโต ปกาเสนุตติ หิมวันโตตวา ปพพโต
อสนุเตตถ น ทิสฺสนุตติ รตฺตฺติชิตฺตวา ยถา สรา
พ.ธ. ๒๕/๓๑

ผู้มีปรีชาได้โศคะแล้ว ย่อมสงเคราะห์หมู่ญาติ
เพราะการสงเคราะห์นั้น เขาย่อมได้เกียรติ ละไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์
ธีโร โภเค อธิคมมม สงฺคณฺหาติ จ ญาตเก
เตน โส กิตฺตี ปฺปโปติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ
พ.ช. ๒๗/๙๓๖

ตราบเท่าที่บาปยังไม่ให้ผล คนเขลายังเข้าใจว่ามีรสหวาน
แต่บาปให้ผลเมื่อใด คนเขลาอย่าประจบทุกข์เมื่อนั้น
มธุวา มณฺญตี พาโล ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ อถ (พาโล) ทฺกฺขํ นิคฺจฺจติ
พ.ธ. ๒๕/๑๕

ผู้ใดทำกรรมชั่วแล้ว ละเสียได้ด้วยกรรมดี
ผู้นั้นย่อมยังโลกให้สว่าง เหมือนพระจันทร์พ้นจากเมฆ
ยสุส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิถียติ
โสมนํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมมา
ม.ม. ๑๓/๕๓๔

บุคคลนั่งหรือนอน (อาศัย) ที่ร่วมเงาต้นไม้ได้
ไม่ควรรบกวนกิ่งต้นไม้ นั่น เพราะผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลวทราม
ยสุส รุกฺขสุส ฉายาย นิสฺสึเทยฺย สเยยฺย วา
น ตสุส สาขํ ภณฺเชยฺย มิตฺตทุพฺโภ หิ ปาปโก
พ.เปต. ๒๖/๑๐๖

ผู้ใดยอมเลี้ยงมารดาบิดาโดยธรรม
บัณฑิตย่อมสรรเสริญผู้นั้นในโลกนี้ เขาละไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์
โย มาตฺรํ ปิตฺรํ วา มจฺจุใจ ฐมฺเมน โปสฺติ
อิธว นํ ปสฺสนุตติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทติ
พ.ช. ๒๘/๕๒๒

ผู้ใดไม่โกรธ ไม่ผูกโกรธ ไม่ลบหลู่ ถึงความหมดจด มีทิวสิสมบุญรณ มีปัญญา, พึงรู้ว่าผู้นั้นเป็นอริยะ.

อกุโธโน อนุปนาหิ อมกุชชี สุทุธตํ คโต
สมฺปนฺนทิมฺมจฺจि เมธาวิ ตํ ชนฺดญา อริโย อิติ
(สาริปุตฺตเถร) ชฺ. ปฎิ. ๓๑/๒๔๑.

คนเขลาอย่าอมชูปชืด เพราะค่านิ่งถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
เพราะเศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว เหมือนต้นอ้อสดที่ถูกตัด.
อนาคตปฺปชฺชปาย อตีตฺตฺสฺสนฺนุสฺสจฺจนา
เอเตน พาลา สฺสฺสฺสนฺนุติ นโฬว หริโต ลฺลฺลิต.
ส. ส. ๑๕/๗.

คนฉลาด ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่คลอนแคลน มีปัญญา
สำรวจอินทรีย์ มีมิตรดี พึ่งทำที่สุดทุกข์ได้.
อนฺนุทุโต อจฺปโล นินฺนโก สํวฺตฺนินฺนุทฺริโย
กฺลฺยฺยณฺมิตฺโต เมธาวิ ทฺกฺขสฺสฺสนฺนตฺกโร สฺสิยา.
(อญฺญาโกณฺฑทญฺญเถร) ชฺ. เถร. ๒๖/๓๖๖.

กามทั้งหลายมีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก,
บัณฑิตรู้ดังนี้แล้ว ไม่ยินดีในกามแม้เป็นทิพย์.
อปฺปสฺสฺสทา ทฺกฺขชา กามา อิติ วิญฺญา ย ปณฺฑิโต
อปิ ทิพฺเพสฺส กามสฺส รตี โส นานิจฺจฺจติ.
ชฺ. ฆ. ๒๕/๔๐.

ผู้ประกอบตนในสิ่งที่ไม่ควรประกอบ และไม่ประกอบตนในสิ่งควรประกอบ
ละประโยชน์เสีย ก็ตามชอบใจ ย่อมกระหายมีต่อผู้ประกอบตนเนื่องๆ.
อโยเค ยฺยชฺชมตฺตฺตานํ โยคฺคฺสมิถฺจ อโยชฺยํ
อตุถํ หิตฺวา ปิยคฺคาหิ ปิเหตฺตฺตฺตานุโยคินํ.
ชฺ. ฆ. ๒๕/๔๓.

ผู้ได้รู้ธรรมของอัสติบุรุษและของอัสติบุรุษ ทั้งภายใน ทั้งภายนอก
มีเทวดาและมนุษย์บูชาในโลกทั้งปวง ผู้นั้นจึงล่วงข่ายคือเครื่องข้องได้ และเป็นมุนี.
อสฺตถฺจ สฺตถฺจ ญฺตฺวา ฐมฺมํ
อชฺชฺมตฺตํ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
เทวมนุสฺสเสหิ จ ฐฺชิตฺโต โย
โส สฺงคฺชาลมตฺตฺจ โส มฺนุญฺ.
ชฺ. สฺ. ๒๕/๔๓๒. ชฺ. มหา. ๒๙/๔๐๖.

สมณะภายนอกไม่มี, สังฆารที่ยังไม่มี,
ความหวังไหวของพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มี, เหมือนรอยเท้าไม่มีในอากาศ.

อากาศเสว ปทํ นตฺถิ สมฺโณ นตฺถิ พาทิโร
สงฺขารธา สสฺสตา นตฺถิ นตฺถิ พุทฺธานมฺปิเชตฺติ.
ขุ. ฆ. ๒๕/๔๙.

เกียรตฺยศยํอมเจริญฺญแกผู้ขยัณ มีสติ มีกํารงานสะอาต ใดครฺคฺรวณฺญแล้วจึงทำ
สํารวมแล้ว เป็นอยู่โดยธรรม และไม่ประมาท.
อฏฺฐานวโต สติมโต สุกฺกิมฺมุสฺส นิสฺสมมกําริโน
สณฺญตฺตสฺส จ ฐมฺมุชิวินโน อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวทฺตมฺติ.
ขุ. ฆ. ๒๕/๑๘.

ผู้ชนะย่อมก่อเวร ผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์
คนละความชนะและความแพ้ได้แล้ว สงบใจได้ ย่อมนอนเป็นสุข
ชยํ เวรํ ปสฺวติ ทุกฺขํ เสติ ปราชิโต
อฺปสนฺโต สุขํ เสติ หิตฺวา ชยปฺราชยํ.
ขุ. ขา. มหา. ๒๘/๔๑๕.

(เพราะธรรมชาติของสัตว์บุรุษยากที่สัตว์บุรุษจะประพฤติตาม)
คติที่ไปจากโลกนี้ของสัตว์บุรุษและสัตว์บุรุษจึงต่างกัน,
คือสัตว์บุรุษไปนรก, สัตว์บุรุษไปสวรรค์.
ตสฺมา สตมฺบจ อสตมฺบจ นานา โหติ อิตฺถิ คติ
อสนฺโต นิริยํ ынฺนติ สนฺโต สคฺคปฺรายนฺนา.
ขุ. ขา. มหา. ๒๘/๔๑๕

เพราะนักปราชญ์มีสติตั้งมั่นในธรรมวินัยนี้ ไม่เสพกามและบาป
พึงละกามทั้งทุกข้ได้ ท่านจึงกล่าวบุคคลนั้นว่า ผู้ไปทวนกระแส.
ตสฺมา หิ ธิโร อธิปฺปฏิสฺฐิตาสติ
กาเม จ ปาเป จ อเสวมาโน
สหาปี ทุกฺเขน ชเหยยฺ กาเม
ปฏฺิโสตคามินี ตมาหุ ปุคฺคลํ.
อง. จตุกฺก. ๒๑/๗.

เมื่อสัตว์บุรุษให้สิ่งที่ให้ยาก ทำกรรมที่ทำได้ยาก,
สัตว์บุรุษย่อมทำตามไม่ได้ เพราะธรรมชาติของสัตว์บุรุษยากที่สัตว์บุรุษจะประพฤติตาม
ทฺททํ ททมานานํ ทฺกกรํ กมฺมกฺุพฺพตํ
อสนฺโต นานุกฺุพฺพนฺติ สติ ฐมฺโม ทฺรฺนฺวโย.
(โพธิสฺตฺต) ขุ. ขา. ทฺก. ๒๗/๖๓.

บุคคลเป็นคนเลวเพราะชาติก็หาไม่ เป็นผู้ประเสริฐเพราะชาติก็หาไม่

(แต่) เป็นคนเลวเพราะการกระทำ เป็นผู้ประเสริฐก็เพราะการกระทำ.

น ชจจา วสโล โหติ น ชจจา โหติ พุราหุมโณ

กมุมนุา วสโล โหติ กมุมนุา โหติ พุราหุมโณ.

พ. ส. ๒๕/๓๕๒.

บุคคลถึงความสำเร็จแล้ว (พระอรหันตผล) ไม่สะดุ้ง ปราศจากตัณหา

ไม่มีกิเลสเครื่องยั่วยวน ตัดลูกศรอันจะนำไปสู่ภพได้แล้ว ร่างกายจึงชื่อว่า มีในที่สุด.

นิฐฐิ คโต อสนุตาสี วิตตณฺโห อนนฺคโณ

อจฺฉินฺทึ ภวสฺสลาณี อนฺติโมยํ สมฺมสฺสโย.

พ. ฆ. ๒๕/๖๓.

ผู้ใดมีความสัตย์ มีธรรม มีความไม่เบียดเบียน มีความสำรวม

และมีความข่มใจ ผู้นั้นแล ชื่อว่า ผู้มีปัญญา หมคมลทิน เขาเรียกท่านว่า เถระ.

ยมฺหิ สจฺจบุจ ฐมฺโม จ อหีสํ สญฺญโม ทโม

ส เว วนฺตมโล ธีโร โส เถโรติ ปวฺจจฺติ.

พ. ฆ. ๒๕/๕๐.

เมื่อใด บัณฑิตรู้ว่า ชราและมรณะเป็นทุกข์ กำหนดรู้ทุกข์ซึ่งเป็นที่อาศัยแห่งปฏุชน

มีสติเพ่งพินิจอยู่ เมื่อนั้น ย่อมไม่ประกอบความยินดีที่ยิ่งกว่านั้น.

ยथा ทุกฺขํ ชรามรณฺนฺติ ปณฺทิตโต

อวิทฺทสฺส ยตฺถ สิตา ปฏุชชนา

ทุกฺขํ ปริญฺญาเย สโต ว ฌายติ

ตโต รตี ปรมตฺรํ น วินฺทติ.

(ภุตเถร) พ. เถร. ๒๖/๓๔๔.

คนบางพวกเหล่าใด ไม่สำรวมในกาม ยังไม่ปราศจากราคะ เป็นผู้บริโภคมานในโลกนี้,

คนเหล่านั้นถูกตัณหาครอบงำ ลอยไปตามกระแส (ตัณหา) ต้องเป็นผู้เข้าถึงชาติชราไร้ไป.

เย เกจึ กามสฺส อสญฺญตา ชนา

อวิตฺราคา อธิ กามโภคิโน

ปฺนปฺนุํ ชาติชฺรูปคา หิ เต

ตณฺหารธิปฺนุนา อนฺุสโตคามิโน.

อญฺ. จตุกก. ๒๑/๗.

คนเหล่าใดเขลา มีปัญญาทราม มีความคิดเลว ถูกความหลงปกคลุม,

คนเช่นนั้น ย่อมติดเครื่องผูกอันมารทอดไว้.

เย จ โฆ พาลา ทุมฺเมธา ทุมฺมนฺตี โมหปารุตา

ตาทิสํ ตตฺถ รชฺชนฺติ มารกฺขิตฺตสฺมิ พนฺธเน.

(นนฺทกเถร) พ. เถร. ๒๖/๓๑๒.

ผู้มีปัญญาเหล่านี้ ประกอบด้วยศีล ยินดีในความสงบด้วยปัญญา
ผู้มีปัญญาเหล่านั้น เว้นไกลจากความชั่วแล้ว ไม่ต้องเชื่อผู้อื่น.

เย จ สีเลน สมฺปนฺนา ปัญญาญฺสเม รตา

อารกา วิรตา อีรา น โหนฺติ ปรปตฺติยา.

(โพธิสตุต) ชุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๔๓.

ผู้มีปัญญาเหล่านี้ ขวนขวายในฌาน ยินดีในความสงบอันเกิดจากเนกขัมมะ
เทวดาทั้งหลายก็พอใจต่อผู้มีปัญญา ผู้รู้ดีแล้ว มีสติเหล่านั้น.

เย ฌานปสฺสุตา อีรา เนกขมฺมุปฺสเม รตา

เทวาปิ เตสํ ปิทยนฺติ สมฺพุทฺธานํ สติมตํ.

ชุ. ฐ. ๒๕/๓๙.

ผู้ใดเป็นคนขัดเคือง เหนียวแน่น ปรารถนาลามก ตระหนี่ ใช้อวด
ไม่ละอาย และไม่เกรงกลัวบาป พึงรู้ว่า ผู้นั้นเป็นคนเลว.

โรสโก กทริโย จ ปาปิ จุโธ มจฺจุรี สโร

อหิริโก อนินฺตตฺตฺตํ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ.

ชุ. ส. ๒๕/๓๕๑.

ผู้มีบุตรยอมเศร้าโศกเพราะบุตร, ผู้มีโคยอมเศร้าโศกเพราะโคเหมือนกัน,
นรชนมีความเศร้าโศกเพราะอุบธิ, ผู้ใด ไม่มีอุบธิ ผู้นั้น ไม่ต้องเศร้าโศกเลย.

โสจติ ปุตฺเตหิ ปุตฺติมา

โคมิโก โคหิ ตเถว โสจติ

อุบธิหิ นรสฺส โสจนา

น หิ โส โสจติ โย นิรฺอุบฺธิ.

ส. ส. ๑๕/๙.

กัมมวรรค : หมวดกรรม

กรรมชั่วของตนเอง ย่อมนำไปสู่ทุกคติ

सानิ กมฺมานิ นยฺนฺติ ทฺตุคฺติ

ชุ. ฐ. ๒๕/๔๗

ความดี อันคนดีทำง่าย

สุกฺริ สาธุนา สาธุ

ชุ. อุ. ๒๕/๑๖๗

ความดี อันคนชั่วทำยาก

สาธุ ปาเปน ทุกกริ

ช.อุ. ๒๕/๑๖๗

ทำกรรมใดแล้วไม่ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นแลเป็นดี

ตญจ กมัม กตฺ สาธุ ยํ กตฺวา นานุตฺตปฺปติ

ช.ธ. ๒๕/๒๓

ทำกรรมใดแล้วร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำแล้วนั้นไม่ดี

น ตํ กมัม กตฺ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตฺตปฺปติ

ช.ธ. ๒๕/๒๓

บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น

ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว

ยาทิสํ วปเต พีชํ ตาทิสํ ลภเต ผลํ

กถฺยฺยานกาโร กถฺยฺยานํ ปาปกาโร จ ปาปกํ

ส.ส. ๑๕/๓๓๓

ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำดีกว่า

นิสฺสมม กรณํ เสยฺโย

ว.ว.

พึงรักษาความดีของตนไว้ ดังเกลือรักษาความเค็ม

รฺกฺเขยฺเยย อตฺตโน สาธุ ลวณํ โลกนตํ ยถา

ส.ส.

ไม่พึงทำประโยชน์แก่ผู้มุ่งความพินาศ

นํานตฺตกามสฺส กเรยฺเยย อตฺถํ

ช.ชา.ทสก. ๒๗/๘๔

ประโยชน์ทั้งหลายย่อมล่องลอยคน ผู้ทอดทิ้งการงาน

ด้วยอ้างว่า หนานัก ร้อนนัก เย็นเสียแล้ว

อดีตีสํ อดีตฺตุนํ อดีตฺตํ อหุ

อิตฺติ วิสฺสุทฺตมฺมมฺนฺเต อตฺถา อจฺเจนฺติ มาถนเว

ที.ปาฎิ. ๑๑/๑๙๙

เมื่อคนโง่มีปัญญาทราวม ทำกรรมชั่วอยู่ก็ไม่รู้สึก

เขาเดือดร้อนเพราะกรรมของตน เหมือนถูกไฟไหม้

อถ ปาปานิ กมฺมานิ กัรฺ พาลิ น พุชฺฌติ
เสหิ กมฺเมหิ พุเมเมโธ อคฺคิทฺทฺโธว ตปฺปติ
ชฺ.ธ. ๒๕/๓๓

ผู้ใดปรารถนาทำกิจที่ควรทำก่อนในภายหลัง
ผู้นั้นย่อมเดือดร้อนในภายหลัง ดูจมาณพ (ผู้ประมาทแล้วรีบ) หักไม้กุ่ม ฉะนั้น
โย ปุพฺพุเพ กณฺเณยานิ ปจฺจมา โส กาทุมิจฺจติ
วรุณภฺยํ ภณฺโฆว ส ปจฺจมา อนฺตปฺปติ
(โพธิสตุต) ชฺ.ชา.เอก. ๒๗/๒๓

ถ้าประสบสุขทุกข์ เพราะบุญบาปที่ทำไว้ก่อนเป็นเหตุ
ชื่อว่าเปลืองบาปเก่าที่ทำไว้ ดูจเปลื้องหนี้ ฉะนั้น
สเจ ปุพฺพุเพทเหตุ สุขทฺทฺทฺ นิคฺจติ
ไปราณกํ กตํ ปาปํ ตเมโส มุญฺเจเต อธิถํ
(โพธิสตุต) ชฺ.ชา.ปณฺณมาส. ๒๘/๒๕

สัตว์ทั้งหลายย่อมต้องการความสุข ผู้ใดแสวงหาสุขเพื่อตน
'เบียดเบียนเขาด้วยอาชญา ผู้นั้นจะไปแล้ว ย่อมไม่ได้สุข
สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน วิหีสติ
อตฺตโน สุขเมสํ เปรฺจฺจ โส น ลภเต สุขํ
ชฺ.ธ. ๒๕/๓๒

สัตว์ทั้งหลายย่อมต้องการความสุข ผู้ใดแสวงหาสุขเพื่อตน
'ไม่เบียดเบียนเขาด้วยอาชญา ผู้นั้นจะไปแล้ว ย่อมได้สุข
สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน น หีสติ
อตฺตโน สุขเมสํ เปรฺจฺจ โส ลภเต สุขํ
ชฺ.ธ. ๒๕/๓๒

ผู้หมั่นในภาระงาน ไม่ประมาท เป็นผู้รอบคอบ
จัดการงานเรียบร้อย, จึงควรอยู่ในราชการ.
อุฏฺฐาตา กมฺมฺมฺเยเยสุ อปฺปมตฺโต วิจฺกฺขโณ
สุสํวิหิตกมฺมนฺโต ส ราชวสตี วเส.
ชฺ. ชา. มหา. ๒๘/๓๓๙.

ถ้าคนพึงทำบาป ก็ไม่ควรทำบาปนั้นบ่อยๆ ไม่ควรทำความพอใจในบาปนั้น
เพราะการสั่งสมบาป นำทุกข์มาให้.
ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา น นํ กยิรา ปฺนปฺปฺนํ
น ตมฺหิ ฌนฺทํ กยิราถ ทฺกโข ปาปสฺส อฺจฺจโย.

พ. ฎ. ๒๕/๓๐.

ผู้ยื่นทำความดีให้ ทำประโยชน์ให้ก่อน แต่ไม่มาถึง (บุญคุณ)

เมื่อมีกิจเกิดขึ้นภายหลัง จะหาผู้ช่วยทำไม่ได้.

โย ปุพเพ กตกลยาโณ กตตุโถ นาวพุชฺฌติ

ปัจจุ กิจเจ สมุปฺปนฺเน กตตารํ นาคิจฺจติ.

(โพธิสตุต) พุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๙.

สัตว์ทั้งปวงหวาดต่ออาชญา ล้วนกลัวต่อความตาย

ควรทำตนให้เป็นอุปมาแล้วไม่พึ่งฆ่าเอง ไม่พึ่งใช้ผู้อื่นให้ฆ่า

สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพ ภาณฺนติ มจฺจุโน

อตฺตํ อูปมํ กตฺวา น หนฺยฺเย น ฆาตเย

พ. ฎ. ๒๕/๓๒.

มัจจุรรวด : หมวดความตาย

ชีวิตของสัตว์เหมือนภาชนะดิน ล้วนมีความสลายเป็นที่สุด

สพฺพํ เกทปริยฺนติ เอวํ มจฺจาน ชีวติ

ที.มหา. ๑๐/๑๔๑

ทรัพย์สักนิดก็ติดตามคนตายไปไม่ได้

น มียฺยมานํ ฐนมนฺเวติ กิณฺุจิ

ม.ม. ๑๓/๔๑๒

ทั้งคนมีคนจน ล้วนมีแต่ความตายเป็นเบื้องหน้า

อชฺฐมา เจว ทพิทฺทา จ สพฺเพ มจฺจุ ปฺรายนา

ที.มหา. ๑๐/๑๔๑

ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งเขลา ทั้งฉลาด

ล้วนไปสู่อำนาจแห่งความตาย ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า

ทหรา จ มหนฺตา จ เย พาลา เย จ ปณฺุฑิตา

สพฺเพ มจฺจุสฺสึ ยฺนฺติ สพฺเพ มจฺจุปฺรายนา

นัย- ที.มหา. ๑๐/๑๔๑

ผู้เลี้ยงโคย่อมอดอันฝูงโค ไปสู่ที่หากินด้วยพลองฉันใด

ความแก่และความตาย ย่อมอดอันอายุของสัตว์มีชีวิตไปฉันนั้น

ยถา ทณฺุฑเณ โคปาลา คาโว ปาเซติ โคจฺริ

เอวํ ชฺรา จ มจฺจุ จ อายุํ ปาเซนฺติ ปาณินิ

พ.ธ. ๒๕/๓๓

ห้วงน้ำที่เต็มฝั่ง ฟุ้งพัดต้นไม้ซึ่งเกิดที่ตลิ่งไปฉนั้นใด
สัตว์มีชีวิตทั้งปวง ย่อมถูกความแก่และความตายพัดไปฉนั้น
ยถา วาริวโห ปุโร วเห รุกเข ปกุลเข
เอวี่ ชราย มรณน วุยุหนุเต สพุพปาณิน
(เตมียโพธิสตุต) พุ.ชา.มหา. ๒๘/๑๖๔

กาลย่อมล่วงไป ราตรีย่อมผ่านไป ชั้นแห่งวัยย่อมละลำดับไป
ผู้สังเกตเห็นในมรณะนั้น ฟุ้งทำบุญอันนำสุขมาให้
อจุเจนุติ กาลา ตรยณูติ รตุติโย
วโยคณา อนุพุพุพิ ชนุติ
เอตตี ภยี่ มรณน เปกขมาโน
ปญญาณิ กยิราถ สุขาวาหนิ.
(นนุทเทวปุตต) ส. ส. ๑๕/๘๙.

ธัมมวรรค : หมวดธรรม

ธรรมเหมือนห้วงน้ำไม่มีตม
ธมฺโม รหโ ท อทุกทโม
พุ.ชา.ฉก. ๒๗/๒๐๒

ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว นำสุขมาให้
ธมฺโม สุฉินฺนุ โณ สุขมาวาหติ
ส.ส. ๑๕/๕๘

ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม
ธมฺโม หเว รุกขติ ธมฺมจารี
พุ.เถร. ๒๖/๓๑๔

ผู้ประพฤติธรรม ไม่ไปสู่ทุกข์
น ทุกฺคตี่ คจฺจติ ธมฺมจารี
พุ.เถร. ๒๖/๓๑๔

เกียรติ ย่อมไม่ละผู้ตั้งอยู่ในธรรม
ธมฺเม สฺฐิตึ น วิชหาติ กิตฺติ
อจฺ.ปญฺจก. ๒๓/๕๑

ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่ทำบาป
ธมฺเม สฺฐิตา เย น กโรนฺตุ ปาปํ
อง. จตุกก. ๒๑/๒๕
พึงประพฤติธรรมให้สุจริต ไม่ควรประพฤติให้ทุจริต
ธมฺมํ จเร สุจฺริตํ น ตํ ทุจฺจฺริตํ จเร
ขุ.ธ. ๒๕/๓๘

เขากล่าวว่า ฟ้ำกับดินไถลกัน และฝั่งทะเลก็ไถลกัน
แต่ธรรมของสัตบุรุษกับอสัตบุรุษ ไถลกันยิ่งกว่านั้น
นภญจ ทูเร ปฐวี จ ทูเร
ปาริ สมฺมุตฺตสฺส ตทาหุ ทูเร
ตโต หเว ทูรตฺรํ วนฺตติ
สฺตตญจ ธมฺโม อสฺตตญจ ราชา
(พราหมณ) ขุ.ชา.อัสติ. ๒๘/๑๔๓

เมื่อพระพุทธเจ้าผู้ทำความสว่างอุบัติขึ้นในโลก
พระองค์ย่อมประกาศธรรมสำหรับดับทุกข์นี้
ยทา จ พุทฺธา โลกสฺมี อูปฺปชฺชฺนฺติ ปภงฺกรา
เต อิมํ ธมฺมํ ปกาเสนฺติ ทุกฺขุปฺสมคามินิ
(สาริปุตต) ขุ.ปฏี. ๓๑/๔๑๘

ชนใดประพฤติธรรม ในธรรมที่พระพุทธเจ้ากล่าวดีแล้ว
ชนเหล่านั้นจักข้ามแดนมฤตยูที่ข้ามได้ยาก
เย จ โข สมฺมุตฺตชาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสฺนฺติ มจฺจุเชยฺยํ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ขุ.ธ. ๒๕/๒๖

ผู้ใดปราศณาโภคทรัพย์ อายุ ยศ สุข อันเป็นทิพย์
ผู้นั้นพึงงดเว้นบาปทั้งหลาย แล้วประพฤติสุจริตธรรม ๓ อย่าง
โย อิจฺเจ ทิพฺพโกคฺคญจ ทิพฺพมายุํ ยสฺสํ สฺสฺสํ
ปาปานิ ปริวชฺ เชตฺวา ติวริธํ ธมฺมมาจเร
(เทวธิตา) ขุ.ชา.มหา. ๒๘/๓๐๖

พึงขจัดต้นเหตุที่เป็นเหตุถือนั่นทั้งปวง ทั้งเบื้องสูง เบื้องต่ำ เบื้องขวาง
ท่ามกลาง, เพราะเขาคือมันสิ่งใดๆ ในโลกไว้ มารยอมติดตามเขาไป เพราะสิ่งนั้นๆ.
อาทานตถุหิ วินเยถ สพุพพิ
อุทฺธํ อโร ติริยํ วาปี มชฺฌเณ
ยํ ยํ หิ โลกสฺมี อูปาทิยนฺติ

เตเนว มาโร อนุเวติ ชนุตฺ.

พ. ศ. ๒๕/๙๔๖. พ. จ. ๓๑/๒๐๒.

จงเด็ดเยื่อใยของตนเสีย เหมือนเอาฝ่ามือเด็ดบัวในฤดูแล้ง

จงเพิ่มพูนทางสงบ (ให้ถึง) พระนิพพานที่พระสูคติแสดงแล้ว

อุจฉินฺท สีเนหตฺตโน

กุมภุํ สารทิกว ปาณินา

สนฺติมคฺคเมว พฺรหฺม

นิพฺพานํ สฺคเตน เทสิตํ

พ. ฆ. ๒๕/๕๓

บุคคลควรเตือนกัน ควรสอนกัน และป้องกันจากคนไม่ดี

เพราะเขาชอบเป็นที่รักของคนดี แต่ไม่เป็นที่รักของคนไม่ดี.

โอบุเตยฺยานุสาเสยฺย อสพฺภา จ นินฺวาระย

สตี หิ โส ปิโย โหติ อสตี โหติ อปฺปิโย.

พ. ฆ. ๒๕/๒๕.

ภิกษุผู้เห็นโทษในกาม มีความประพฤติประเสริฐ ปราศจากตัณหา

มีสติทุกเมื่อ พิจารณาแล้ว ดับกิเลสแล้ว ย่อมไม่มีความหวั่นไหว.

กามสฺส พฺรหฺมจฺริยวา วิตตณฺโห สทา สโต

สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ ตสฺส โน สนฺติ อิบฺขิตา.

พ. ศ. ๒๕/๕๓๑. พ. จ. ๓๐/๓๕.

พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ, เมื่อรักษาชีวิตพึงสละอวัยวะ

เมื่อคำนึงถึงธรรม พึงสละอวัยวะ ทรัพย์ และแม้ชีวิต ทุกอย่าง.

จเช ธนํ อํงคฺวรสุสฺส เหตุ

อํงคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน

อํงคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปิ

สพฺพํ จเช นโร ธมฺมมนุสฺสสนฺโต.

(โพธิสตุต) พ. ชา. อสีตี. ๒๘/๑๔๗.

พึงเป็นผู้พอใจและประทับใจในพระนิพพานที่บอกไม่ได้

ผู้มีจิตไม่ติดกาม ท่านเรียกว่าผู้มีกระแสอยู่เบื้องบน.

ฉนฺทชาโต อนฺกฺชาเต มนสา จ ฝุสฺสึ สียา

กามे จ อปฺปฏิพฺพุตฺตโต อุกฺกิสฺสโตติ วุจฺจติ.

พ. ฆ. ๒๕/๔๔.

ราชรถอันงดงามย่อมคร่ำคร่า แม้ร่างกายก็เข้าถึงชรา

ส่วนธรรมของสัตบุรุษย่อมไม่เข้าถึงชรา
สัตบุรุษกับสัตบุรุษเท่านั้นย่อมรู้จักกันได้.
ชีวันติ เว ราชรธา สุจิตตดา
อโถ สรรัมปิ ชรั อูเปติ
สตบฺจ ฐมฺโม น ชรั อูเปติ
สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ.
ส. ส. ๑๕/๑๐๒.

ผู้ฉลาดนั้นเป็นผู้เฟื่องพินิจ มีความเพียรติดต่อกัน บากบั่นมั่นคงเป็นนิตย์
ย่อมถูกต้องพระนิพพาน อันปลอดจากโยคะ หารธรรมอื่นยิ่งกว่ามิได้
เต ฌายิโน สาทติกา นิจุจํ ทพฺหปรกุกมา
มุสนฺติ ธีรา นิพฺพานํ โยคฺกเขมํ อนุตฺตรํ
พ.ธ. ๒๕/๑๘

ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์ย่อมตั้งอยู่ และเสื่อมไป
นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิด นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ.
ทุกข์ขแมว หิ สมฺภโถติ ทุกฺขํ ติฏฺฐนฺติ เวติ จ
นาถฺยตฺร พุทฺธา สมฺภโถติ นาถฺยตฺร พุทฺธา นิรุชฺฌนฺติ.
(วชิราภิกุขุณี) ส. ส. ๑๕/๑๙๙, พ. มหา. ๒๙/๕๓๖.

มหาราช ! ธรรมเป็นทาง (ควรดำเนินตาม)
ส่วนอธรรมนอกเส้นทาง (ไม่ควรดำเนินตาม)
อธรรมนำไปนรกถึงสวรรค์.
ธมฺโม ปโถ มหาราช อธมฺโม ปน อูปฺโปโถ
อธมฺโม นิชฺยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคตํ.
(โพธิสตุต) พ. ชา. สฺมุสิ. ๒๘/๓๙

เรา (ตถาคต) ไม่เห็นความสวัสดิ์ของสัตว์ทั้งหลาย นอกจากปัญญา
ความเพียร ความระวังตัว และการสละสิ่งทั้งปวง
นาถฺยตฺร โฟชฺฌาตปฺสา นาถฺยตฺร อิทฺถิยสํวรา
นาถฺยตฺร สพฺพนิสฺสคฺคา โสตุถิ ปฺสุสามิ ปาณินํ
ส. ส. ๑๕/๗๕

ผู้มีจิตสงบ มีปัญญาเครื่องรักษาตัว มีสติ
เป็นผู้เฟื่องพินิจไม่เื่อยไยในกาม ย่อมเห็นธรรมโดยชอบ.
เย สนฺตจิตฺตา นิปกา สติมนฺโต จ ฌายิโน
สมฺมา ฐมฺมํ วิปฺสฺสนฺติ กาเมสุ อนเปกฺขิโน.
พ. อิติ. ๒๕/๒๖๐.

ผู้ถึงพร้อมด้วยสัมมัตตปัญญา มีสติปัญญาเป็นอารมณ์
คาดาทษด้วยดอกไม้อคือวิมุตติ หอาสวะมิได้ จักปรินิพพาน.

สมมปปธานสมปนฺโน
สติปัญญาโคจโร
วิมุตตีกุสุมสณฺณโน
ปรินิพพานิสฺสตยนาสโว.
(เทวสภเถร) ชุ. เถร. ๒๖/๒๗๘๒.

พระนิพพานที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว ไม่มีใคร
ปราศจากภูลี เกษม เป็นที่ดับทุกข์ เป็นสุขดีหนอ.
สุสุขํ วัต นิพพานํ สมฺมาสมฺพุทธเทสิตี
อโสภํ วัริชฺ เชมํ ยตฺถ ทุกฺขํ นิรุชฺฌตี.
(หาวิตเถร) ชุ. เถร. ๒๖/๓๐๙.

โสรัจจะและอวิหิสนัน เป็นข้างทำหลัง
สติและสัมปชัญญะนั้น เป็นข้างทำหน้า.
โสรัจจํ อวิหิสา จ ปาทา นาคสุส เต พฺเว
สติ จ สมฺปชฺฌญญจ จรณา นาคสุส เต ปเร.
(อุทายีเถร) ชุ. เถร. ๒๖/๓๖๘.

ไม่ควรเสพรธรรมที่เลว ไม่ควรอยู่กับความประมาท
ไม่ควรเสพมิจฉาทิฏฐิ ไม่ควรเป็นคนรกโลก.
หีนํ ฐมฺมํ น เสเวยฺย ปมาเทน น สฺวเส
มิจฉาทิฏฐิ น เสเวยฺย น สฺยิยา โลกวฑฺฒโน.
ชุ. ฆ. ๒๕/๓๗.

บุคคลย่อมเข้าถึงความเป็นกษัตริย์ ด้วยพรหมจรรย์อย่างเลว.,
ถึงความเป็นเทวดา ด้วยพรหมจรรย์อย่างกลาง, ย่อมบริสุทธิ ด้วยพรหมจรรย์อย่างสูง.
หิเนน พุรฺหมจฺริเยน ขตฺติเย อุปฺปชฺชตี.
มชฺฌิเมเนน จ เทวตฺตํ อุตฺตमेเน วิสุชฺฌนฺตี.
ชุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๙๙.

พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ เมื่อรักษาชีวิตพึงสละอวัยวะ
เมื่อคำนึงถึงธรรม พึงสละอวัยวะ ทรัพย์ และแม้ชีวิต ทุกอย่าง
จเช ธนํ อญฺควรสฺส เหตุ
อญฺคํ จเช ชีวีตี รกฺขมาโน

องค์ ธน วิถีตบจากปี สพุพ

จเช นโร วมมมนุสุสนุนโต

พ.ช. ๒๘/๓๘๒/๑๔๗

ราชรถอันงดงามย่อมคร่ำคร่า แม้ร่างกายก็เข้าถึงชรา

ส่วนกรรมสัต์บุรุษย่อมไม่เข้าถึงชรา สัต์บุรุษกับสัต์บุรุษเท่านั้นย่อมรู้กันได้

ชีรนต์ เว ราชรถา สุจิตตดา อโธ สรีรมปี ชวี อูเปติ

สตนจ วมโม น ชวี อูเปติ สนุนโต หเว สพุภี ปเวทยนติ

ส.ส. ๑๕/๓๓๓/๑๐๒

ผู้มีจิตสงบ มีปัญญาเครื่องรักษาตัว มีสติ เป็นผู้เพ่งพินิจ

ไม่เหยื่อใยในกาม ย่อมเห็นธรรมโดยชอบ

เย สนตจิตตดา นิปกา สติมนุนโต จ ฉายิโน

สมมา วมม วิปสุสนุนติ กาเมสุ อนเปกขิโน

พ.อิตติ. ๒๕/๒๒๓/๒๖๐

อัปปรมาทรรค : หมวดความไม่ประมาท

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย

อปรมาโท อมตํ ปทํ

พ.ธ. ๒๕/๑๘

ปราชญ์ย่อมรักษาความไม่ประมาทไว้

เหมือนรักษาทรัพย์อันประเสริฐ

อปรมาทญจ เมธาวิ ธนํ เสฏฐิว รกขติ

พ.ธ. ๒๕/๑๘

ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย

อปรมตตดา น มียนติ

พ.ธ. ๒๕/๑๘

ผู้ไม่ประมาทพินิจอยู่ ย่อมถึงสุขอันไพบูรณ์

อปรมตตโต หิ ฉายนุนโต ปุโปติ วิปลุํ สุขํ

พ.ธ. ๒๕/๑๘

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ มีศีลดีงาม

ตั้งความดำริไว้ให้ดี คอยรักษาจิตใจของตน.

อปรมตตดา สติมนุนโต สุสีลา โหถ ภิกขโว

สุสมาหิตสงกปโป สจิตตมนุรูกถ.

ที. มหา. ๑๐/๑๔๒.

ท่านทั้งหลายจงยินดีในความไม่ประมาท จงตามรักษาจิตของตน

จงถอนตนขึ้นจากหล่มคือกิเลสที่ถอนได้ยาก

เหมือนช้างที่ตกหล่ม ถอนตนขึ้น ฉะนั้น

อปฺปมาทรรตา โหถ สจิตตมนุรูกถ

ทุคฺคา อุกุทฺตรถตฺตานํ ปงฺเก สฺสนฺโนว กุณฺชโร

ฐ. ฆ. ๒๕/๓๓/๕๘

ภิกษุยินดีในความไม่ประมาท หรือเห็นภัยในความประมาท

ย่อมเผาสังโยชนน้อยใหญ่ไป เหมือนไฟไหม้เชื้อน้อยใหญ่ไป ฉะนั้น

อปฺปมาทรรโต ภิกฺขุ ปมาเท ภยทสฺสึ วา

สญฺญชฺชนํ อณฺุํ ญฺลํ ทํ อคฺคํ คจฺจติ

ฐ. ฆ. ๒๕/๑๙.

ภิกษุยินดีในความไม่ประมาท หรือเห็นภัยในความประมาท

เป็นผู้ไม่ควรเพื่อจะเสียม (ชื่อว่า) อยู่ใกล้พระนิพพานทีเดียว.

อปฺปมาทรรโต ภิกฺขุ ปมาเท ภยทสฺสึ วา

อภพฺโพ ปริหานาย นิพฺพานสฺสเสว สฺสนฺติเก.

ฐ. ฆ. ๒๕/๑๙.

ภิกษุผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างนี้ มีสติ ไม่ประมาท

ละความถือมั่นของเราได้แล้วเที่ยวไป เป็นผู้รู้

พึงละชาติ ชรา โสกะ ปริเทวะ และทุกข์ ในโลกนี้ได้.

เอววิหารี สโต อปฺปมตฺโต

ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานิ

ชาติชฺรํ โสกปริทฺทวญฺจ

อิเธว วิทฺวา ปชฺเหยยฺย ทฺทุกข์ํ.

ฐ. สฺ. ๒๕/๕๓๕. ฐ. จฺ. ๓๐/๙๒.

ผู้มีปัญญา พึงสร้างเกาะที่น้ำหลากมาท่วมไม่ได้ ด้วยความหมั่น

ความไม่ประมาท ความสำรวมระวัง และความข่มใจ

อุฏฺฐาเนนปฺปมาเทน สญฺญเมเน ทเมเน จ

ทีปํ กยฺรถ เมธาวี ยํ โอิโสม นาทิกีรติ

ฐ. ฆ. ๒๕/๑๒/๑๘

คนมีปัญญาดีไม่ประมาทในเมื่อผู้อื่นประมาท มักตื่นในเมื่อผู้อื่นหลับ

ย่อมละทิ้งคนนั้น เหมือนน้ำผึ้งทำเร็ว ทิ้งน้ำไม่มีกำลังไป ฉะนั้น

อุปมตฺโต ปมตฺเตสุ สุตฺเตสุ พุทฺธาโคโร

อพลสฺสํว สีสฺสสฺโส หิตฺวา ยาทิ สฺสเมธฺโส

พ.ธ. ๒๕/๑๘

ยศย่อมเจริญแก่ผู้มีความหมั่น มีสติ มีภาระงานสะอาด

ใคร่ครวญแล้วทำ ระวังดีแล้ว เป็นอยู่โดยธรรม และไม่ประมาท

อุฏฺฐานวโต สติมโต สฺวจิกรมฺมสฺส นิสฺสมากาโรโน

สญฺญตฺตสฺส จ ฅมฺมชีวิโน อุปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒติ

พ.ธ. ๒๕/๑๘

ขันติวรรค : หมวดความอดทน

ขันติคือความอดทน เป็นตบะอย่างยิ่ง

ขันตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา

ที.มหา. ๑๐/๕๗

ขันตีพลา สมณพฺราหฺมณา

สมณพฺราหฺมณํ มีความอดทนเป็นกำลัง

อภฺ.อุฏฺฐก. ๒๓/๒๒๗

ผู้มีขันติ ชื่อนำประโยชน์มาให้ ทั้งแก่ตนทั้งแก่ผู้อื่น

ผู้มีขันติ ชื่อว่าเป็นผู้ขึ้นสู่ทางไปสวรรค์และนิพพาน

อตฺตโนปิ ปเรสฺสจ อตฺตาวโห ว ขนฺติโก

สคฺคโมกฺขคมํ มคฺคํ อารุพฺโห โหติ ขนฺติโก

ส.ม. ๒๒๒

ขันติ ย่อมตัดรากแห่งบาปทั้งสิ้น ผู้มีขันติชื่อว่า

ย่อมขุดรากแห่งความติเตียนและการทะเลาะกันได้

เกวลานปี ปาปานํ ขนฺติ มฺลํ นิกฺขตฺติ

ครหกลหาทีนํ มฺลํ ขนฺติ ขนฺติโก

ส.ม. ๒๒๒

ผู้มีขันตินับว่ามีเมตตา มีลาภ มียศ และมีสุขเสมอ

ผู้มีขันติเป็นที่รักที่พอใจของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย

ขนฺติโก เมตฺตวา ลาภี ยสฺสสฺสึ สุขสฺสึลฺลา

ปิโย เทวมนุสฺसानํ มนาไป โหติ ขนฺติโก

ส.ม. ๒๒๒

ผู้มีขันติ ชื่อว่าทำตามคำสอนของพระศาสดา
และผู้มีขันติ ชื่อว่าบูชาพระชินเจ้าด้วยบูชาอันยิ่ง
สตถุโน วจโนวาที กโรติเยว ขนฺติโก
ปรมาเย จ ปุชาย ชินํ ปุชฺเชติ ขนฺติโก
ส.ม. ๒๒๒

ขันติ เป็นประธาน เป็นเหตุ แห่งคุณคือศีลและสมาธิ
กุศลธรรมทั้งปวงย่อมเจริญเพราะขันติเท่านั้น
ศีลสมาธิคุณานัน ขนฺติ ปธานการณํ
สพฺเพปิ กุสลา ธมฺมา ขนฺตุยาเยว วฑฺฒนฺติ เต
ส.ม. ๒๒๒

ขันติเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์ ขันติเป็นตบะของผู้ پاکเพียร
ขันติเป็นกำลังของนักพรต ขันตินำประโยชน์สุขมาให้
ขนฺติ ธีรสฺส ลงฺกาโร ขนฺติ ตโป ตปฺสฺสิโน
ขนฺติ พลํ ว ยตีเนํ ขนฺติ หิตฺสุชาวหา.
ส. ม. ๒๒๒.

ความบริสุทธิ์ก็ดี ผู้ที่จะประเสริฐล้วนก็ดี ขันติและโสรัจจะก็ดี
จะเป็นผู้เย็นสนิทก็ดี ย่อมไม่มีเพราะการชำระล้าง (ด้วยน้ำ)
น สุทธิ เสงฺเนน อตฺถิ นปี เกวลี พุราหฺมโณ
น เจว ขนฺติ โสรัจฺจํ นปี โส ปรีนิพฺพุโต
(โพธิสตุต) ชุ.ชา.ปภิกฺขุณฺณ. ๒๗/๓๗๖

เสนาแม่หมูใหญ่ พร้อมด้วยพระราชารบอยู่ ไม่ฟังได้ประโยชน์ที่สัตบุรุษผู้มีขันติฟังได้
(เพราะ) เวงทั้งหลายของผู้มีขันติเป็นกำลังนั้น ย่อมสงบระงับ
น เหมตฺมตฺถํ มหตีปี เสนา
สฺราชีกา ยฺช
ยํ ขนฺติมา สปุริโส ลเภถ
ขนฺติพลฺลสุปฺสมนฺติ เวรา
(โพธิสตุต) ชุ.ชา.จตุตาพี.ส. ๒๗/๕๓๘

วิริยวรรค : หมวตความเพียร

คนขยันย่อมไม่พรับประโยชน์ชั่วตามกาล
กาลาคตญฺจ น หาเปตี อตฺถํ
 Chu, Cha, Chuk, ๒๗/๑๙๕

คนล่องทุกซี้ได้เพราะความเพียร

วิริเยน ทุกขมจเจติ

ขุ.สุ. ๒๕/๓๖๑

คนมีธุระหมั่นทำกรงานให้เหมาะเจาะ ย่อมหาทรัพย์ได้

ปฏิรูปการี ธุรวา อฏฐาตา วินุทเต ธนั

ขุ.สุ. ๒๕/๓๖๑

ประโยชน์ย่อมไม่สำเร็จโดยชอบแก่ผู้ทำโดยเบื้อหน่าย

น นิพพินุทียการิสุส สมมตฺตโถ วิปจฺจติ

ขุ.ชา.จตุตาพีส. ๒๗/๕๓๓

คนที่ผลัดวันประกันพรุ่งย่อมเสื่อม ยิ่งว่ามะรืนนี้ยิ่งเสื่อม

หิยุโยติ หิยุยติ โปโส ปเรติ ปริหายติ

ขุ.ชา.วีส. ๒๗/๔๖๖

ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมตั้งตนได้ด้วยต้นทุนเมื่อน้อย

เหมือนคนก่อไฟน้อยขึ้นฉะนั้น

อบุปกเนปิ เมธาวิ ปาภณฺณ วิจฺจฺชโณ

สมฺภูสฺสาเปติ อุตฺตานิ อณฺุ อคคฺวี สนฺธมฺ

ขุ.ชา.เอก. ๒๗/๒

ผู้ขยันในหน้าที่การงาน ไม่ประมาท

เข้าใจเลี้ยงชีพพอสมควร จึงรักษาทรัพย์ที่หามาได้

อฏฐาตา กมฺมเธยฺเยสุ อบุปฺมตฺโต วิธานวา

สมฺ กปฺเปติ ชีวตี สมภตฺติ อนฺุรฺกฺขติ

อง.อฏฐิก. ๒๓/๒๙๘

ผู้เกียจคร้าน มีความเพียรเลว พึ่งเป็นอยู่ตั้งร้อยปี

ส่วนผู้ปรารภความเพียรมั่นคง มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวก็ประเสริฐกว่า

โย จ วสุสฺสตี ชีเว กุสฺสีโต หีนวีริโย

เอกาหิ ชีวตี เสยฺโย วิริยํ อารภโต ทพฺพหิ

ขุ.ธ. ๒๕/๓๐

ท่านทั้งหลายจงเห็นความเกียจคร้านเป็นภัย และเห็นการปรารภความเพียรเป็นความปลอดภัย

แล้วปรารภความเพียรเถิด นี่เป็นพุทธานุศาสน์.

โกสขุขุ ภยโต ทิสฺสุวา วิริยารมฺภญฺจ เขมโต

อารทวิริยา โทธ เอสา พุทธานุสาสนี.

ช. จริยา. ๓๓/๕๙๕.

ท่านทั้งหลายต้องทำความเพียรเอง ตถาคตเป็นแต่ผู้บอก
ผู้มีปกติเพ่งพินิจดำเนินไปแล้ว จักพ้นจากเครื่องผูกของมาร.

ตุมุเหติ กิจจํ อาตปปี อุกขาตาโร ตถาคตา

ปฎิปปนฺนา ปโมกฺขนฺติ ฉายิโน มารพฺพธนา.

ช. ฆ. ๒๕/๕๑.

อริยมรรคยอมบริสุทธิ เพราะขับไล่ความหลับ ความเกียจคร้าน
ความบิดขี้เกียจ ความไม่ยินดี และความเมาอาหารนั้นได้ด้วยความเพียร.

นิทฺทํ ตนฺทํ วิชิเมหิตํ อรตี ภาตฺตสมฺมทํ

วิริเยน นํ ปณฺาเมตฺวา อริยมคฺโค วิสขุเมติ.

ส. ส. ๑๕/๑๐.

ผู้ใดเกียจคร้าน มีความเพียรเลว พึงเป็นอยู่ตั้งร้อยปี

แต่ผู้ปรารถนาความเพียรมั่นคง มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่าผู้นั้น.

โย จ วสฺสสฺสํ ซีเว กุสฺสิตํ หีนวิริโย

เอกาหํ ซีวิตํ เสยฺโย วิริยํ อารภาโต ทพฺพํ.

ช. ฆ. ๒๕/๓๐.

ผู้ถึงพร้อมด้วยศีล มีปัญญา มีใจมั่นคงดีแล้ว

ปรารถนาความเพียรตั้งตนไว้ในกาลทุกเมื่อ ย่อมข้ามโสมะที่ข้ามได้ยาก

สพฺพทา สีสสมฺปนฺโน ปณฺญวา สฺสมาหิตो

อารทวิริโย ปหิตตฺโต โธสมํ ตรติ ทุตฺตรํ

ส. ส. ๑๒/๗๔

ปัญญาวรรค : หมวดบุญ

บุญอันใจนำไปไม่ได้

บุญญํ ใจเรหิ ทูหริ

ส. ส. ๑๕/๕๐

บุญนำสุขมาให้ในเวลาสิ้นชีวิต

บุญญํ สุขํ ซีวิตสงฺขมฺหิ

ช. ฆ. ๒๕/๕๙

ความสั่งสมบุญ นำสุขมาให้

สุโข ปุณฺณสุตฺต อัจฉโย

พ.ศ. ๒๕/๓๐

บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ในโลกหน้า

บุญญานิ ปรโลกสุมี ปติฏฐา โหนฺติ ปาณินิ

ส.ศ. ๑๕/๒๖

ผู้ทำบุญแล้วยอมยินดีในโลกนี้ ตายแล้วยอมยินดีชื่อว่า ยินดีในโลกทั้งสอง

เขาย่อมยินดีว่าเราทำบุญไว้แล้ว ไปสู่สุคติยอมยินดียิ่งขึ้น

อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ กตปุญฺโญ อุกฺยตฺถ นนฺทติ

ปุญฺญํ เม กตฺนฺติ นนฺทติ ภิชฺชโย นนฺทติ สุคฺติ คโต

พ.ศ. ๒๕/๑๗

ถ้าบุรุษจะพึงทำบุญ ควรทำบุญนั้นบ่อย ๆ

ควรทำความพอใจในบุญนั้น การสั่งสมบุญนำความสุขมาให้

ปญฺญญฺ ปริโส กยิรา กยิราถนํ ปุณฺปุณฺํ

ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ สุโข ปุณฺณสุตฺต อัจฉโย

พ.ศ. ๒๕/๓๐

ไม่ควรดูหมิ่นต่อบุญว่ามีประมาณน้อยจักไม่มีมาถึง

แม้หม้อน้ำย่อมเต็มได้ด้วยหยาดน้ำที่ตกลงมาฉันใด

ผู้มีปัญญาสั่งสมบุญแม้ทีละน้อยๆ ย่อมเต็มได้ด้วยบุญ ฉะนั้น

มาวมญฺเญถ ปุณฺณสุตฺต น มตฺตํ อาคมิสุตฺติ

อุทฺทปิณฺฑุณีปาเตน อุทฺทกฺกุโฆปิ ปุริติ

อาปุริติ ธีโร ปุณฺณสุตฺต โถกํ โถกํปิ อาจिनํ

พ.ศ. ๒๕/๓๑

สหายเป็นมิตรของคนผู้มีความต้องการเกิดขึ้นบ่อย ๆ

บุญทั้งหลายที่ตนทำเองนั้น จะเป็นมิตรในสัมปรายภพ

สหาโย อตฺถชาตสุตฺต โหติ มิตฺตํ ปุณฺปุณฺํ

สยํ กตานิ ปุณฺญานิ ตํ มิตฺตํ สมฺปรายิกํ

ส.ศ. ๑๕/๕๑

สุวรรณรงค์ : หมวดความสุข

ละเหตุทุกข์ได้เป็นสุขในที่ทั้งปวง

สพฺพตฺถ ทุกฺขสุตฺต สุขํ ปหานํ

พ.ศ. ๒๕/๕๙

ความไม่เบียดเบียนเป็นสุขในโลก

อภยาปชฺฌมฺ สุขํ โลกเ

ฐ.ธ. ๒๕/๘๖

ความสุข (อื่น) ยิ่งกว่าความสงบไม่มี

นตฺถิ สนนฺตีปรํ สุขํ

ฐ.ธ. ๒๕/๔๒

นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ

ฐ.ธ. ๒๕/๕๙

จะพึงมีความสุขเป็นนิตย์ ก็เพราะไม่พบเห็นคนพาล

อทสฺสเนน พาลานํ นิจฺจเมว สุขี สียา

ฐ.ธ. ๒๕/๔๒

ผู้เจริญเมตตาดีแล้วย่อมหลับและตื่นเป็นสุข

สุขํ สฺปติ พุทฺโธ จ เยน เมตฺตา สุภาวิตา

ว.ว.

ความเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าทั้งหลายนำสุขมาให้

สุโข พุทฺธานํ อปฺปปาโท

ฐ.ธ. ๒๕/๔๑

ชยวรรค : หมวดชนะ

ผู้ชนะย่อมก่อเวร

ชยํ เวรํ ปสวติ

ส.ส. ๑๕/๑๒๒

การให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง

รสแห่งธรรมย่อมชนะรสทั้งปวง

ความยินดีในธรรมย่อมชนะความยินดีทั้งปวง

ความสันตติหาย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

สพฺพํ รสํ ธมฺมรสํ ชินาติ

สพฺพํ รติธมฺมรติชินาติ

ตมฺหุทฺทโย สพฺพทฺทขี ฌินาติ

พ.ศ. ๒๕/๖๓

ความชนะใดที่ชนะแล้วกลับแพ้ได้ ความชนะนั้นไม่ดี

น ตํ ชิตํ สาธุ ชิตํ ยํ ชิตํ อวชิยุยติ

พ.ศ.ช.เอก. ๒๗/๒๒

พึงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี

พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนพูดปดด้วยคำจริง

อกุโณธเน ฌิเน โกธํ อสาธุํ สาธุนา ฌิเน

ฌิเน กทริยํ ทาเนน สจฺเจนาสิกฺวาทินิ

พ.ศ. ๒๕/๔๕

กิลีสวรรค : หมวดกิลีส

ความกำหนัดเพราะดําริ เป็นกามของคน

สงฺกปฺปราโค ปุริสสุส กามิ

สํ.ส. ๑๕/๑๐๓/๓๒

กามทั้งหลายที่เที่ยง ไม่มีในหมู่มนุษย์

น สนฺติ กามา มนุสฺเซสุ นิจฺจา

สํ.ส. ๑๕/๑๐๓/๓๑

ผู้คนหลอกลวง เยอหยิ่ง เพ้อเจ้อ ชี้อื้อ อวดดี และไม่ตั้งมั่น

ย่อมน่าไม่ยกงามในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงแล้ว

กุหา ฤทฺธา ลปา สิงฺคี อุณฺณพฺวา จาสมาหิตา

น เต ธฺมฺเม วิรฺุหนฺติ สฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต

อฺงฺ.จตุกฺก. ๒๑/๓๔

พราหมณ์! พระอริยเจ้าย่อมนสรรเสริญผู้ฆ่าความโกรธ ซึ่งมีโคนเป็นพิษ ปลายหวาน

เพราะคนตัดความโกรธนั้นได้แล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก

โกธสุส วิสฺมฺลสุส มฺรฺรคฺคสุส พฺราหมฺณ

วธํ อริยา ปสฺสฺสนฺติ ตณฺหิ เจตฺวาน น โสจฺติ

สํ.ส. ๑๕/๒๓๖

ผู้มีความเพียรไม่พียงนอนมาก พึงเสพรธรรมเครื่องตื่น พึงละความเกียจคร้าน มายา

ความร่าเริง การเล่น และเมถุนพร้อมทั้งเครื่องประดับเสีย

นิทฺทํ น พหุลิกรฺเยย ชาติริยํ ภเชยฺย อาดาปี

ตนที่ มาย หสฺส ชิทฺท เมถุน วิปฺปชเห สวิภูสฺ
พ.สุ. ๒๕/๕๑๕

คนที่เห็นแต่โทษผู้อื่น คอยแต่เพ่งโทษนั้น
อาสวะก็เพิ่มพูน เขายังไกลจากความสิ้นอาสวะ
ปรวชฺชานุปฺสุสฺส นิจจํ
อุชฺฌมานสบุญโน อาสวา
ตสฺส วฑฺฒนฺติ อวรา โส อาสวกุขยา
พ.ธ. ๒๕/๔๙

บุคคลในโลกนี้และโลกหน้า ล้วนมีวิชาเป็นราก
มีอิจฉาและโลกเป็นลำต้น
ยา กาจิม่า ทฺวคฺคฺติโย อสฺมี โลกเ ปรมฺหิ จ
อวิชา มฺลกา สพฺพา อิจฉาโลกสมฺมุสฺสยา
พ.อิตฺติ. ๒๕/๒๕๖

บุคคลถูกลูกศรใดแทงแล้ว ย่อมแล่นไปทั่วทิศ
ถอนลูกศรนั้นแล้ว ย่อมไม่แล่นและไม่จม
เยน สลฺเลน โอตฺติณฺโณ ทิสฺสา สพฺพา วิธาวติ
ตเมว สลฺลํ อพฺพยุห น ธาวติ น สีทติ
พ.มหา. ๒๙/๕๐๑

โลภะ โทสะ โมหะ เกิดจากตัวเอง
ย่อมเบียดเบียนผู้มีใจชั่ว ดุจขุยไผ่ฆ่าต้นไม้ ฉะนั้น
โลภ โทโส จ โมหโ จ บุริสฺ ปาปเจตสฺ
หีสฺนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจฺจสารีว สมฺผลํ
พ.มหา. ๒๙/๑๘

กามทั้งหลาย ไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน มีทุกข์มาก มีพิษมาก
ตั้งก่อนเหล็กที่ร้อนจัด เป็นต้นค้ำแห่งความคับแค้น มีทุกข์เป็นผล.
อนิจฺจา อทฺฐวา กามา พหุทฺทฺชา มหาวิสฺสา
อโยคฺโพว สนฺตตฺโต อสมฺมุลา ทฺทฺชปฺผลา.
(สุเมธาเถรี) พ. เถรี. ๒๖/๕๐๓.

โลกถูกความอยากผูกพันไว้ จะหลุดได้เพราะกำจัดความอยาก
เพราะละความอยากเสียได้ จึงชื่อว่าตัดเครื่องผูกทั้งปวงได้
อิจฺฉาย พชฺฌตฺติ โลกิ อิจฺฉาวินยาเย มฺจฺจต
อิจฺฉาย วิปฺปหาเนน สพฺพํ ฉินฺหฺตติ พนฺธนํ

ส.ส. ๑๕/๕๖

ความอยากยอมชักลากนรชนไป ความอยากจะได้ยากในโลก
สัตว์เป็นอันมากถูกความอยากผูกมัดไว้ ดุจนางนกถูกบ่วงรัดไว้ ฉะนั้น
อิฉา นรฺ ปริกสุสติ อิฉา โลกสุมิ พุชชหา
อิฉา พุทธา ปุณฺ สตุตา ปาเสน สกุณฺ ี ยถา

ส.ส. ๑๕/๖๑

ผู้วางเฉยมีสติทุกเมื่อ ไม่สำคัญตนว่าเสมอเขา ว่าดีกว่าเขา
ว่าต่ำกว่าเขาในโลก, ผู้นั้นชื่อว่า ไม่มีกิเลสเครื่องพัวพัน
อุเปกฺขโก สทา สโต น โลกมณฺญตี สมํ
น วิเสสี น ีเจโยย ตสฺส โน สนฺติ อสุสทา.

พ. มหา. ๒๙/๒๘๙. พ. ส. ๒๕/๕๐๑.

บุคคลพึงละความโกรธ พึงเลิกถือตัว พึงก้าวล่วงสังโยชน์ทั้งปวง,
(เพราะ) เครื่องข้องทั้งหลายยอมไม่ติดตามผู้ไม่ข้องในนามรูป ไม่มีกังวลนั้น.

โกธํ ชเห วิปฺปชฺเหยย มานํ
สญฺโญชนํ สพุพฺพตฺติกฺกเมยฺย
ตํ นามรูปสุมิสมชฺชฺชมานํ
อภิญฺจนํ นานุปตฺนฺติ สงฺคา.

ส.ส. ๑๕/๓๕๐

บุคคลพึงละความโกรธ พึงเลิกถือตัว พึงก้าวล่วงสังโยชน์ทั้งปวง,
(เพราะ) ทุกข์ทั้งหลายยอมไม่ติดตามผู้ไม่ข้องอยู่ในนามรูป ไม่มีกังวลนั้น.

โกธํ ชเห วิปฺปชฺเหยย มานํ
สญฺโญชนํ สพุพฺพตฺติกฺกเมยฺย
ตฺนนามรูปสุมี อสชฺชฺชมานํ
อภิญฺจนํ นานุปตฺนฺติ ทุกฺขา.

พ. ฐ. ๒๕/๔๔.

ตัณหายังคนให้เกิด จิตของเขายอมวิ่งพล่าน
สัตว์ยังท่องเที่ยวไป จึงไม่พ้นจากทุกข์.
ตณฺหา ชเนติ ปุริสํ จิตฺตมฺสุส วิธาวติ
สตุโต สํสารมาปาที ทุกฺขา น ปริมุจฺจติ.

ส. ส. ๑๕/๕๑.

ตัณหายังคนให้เกิด จิตของเขายอมวิ่งพล่าน
สัตว์ยังท่องเที่ยวไป จึงมีทุกข์เป็นภัยใหญ่.

ตณฺหา ชเนติ ปุริสํ จิตฺตมสฺส วิธาวติ
สตฺโต สํสารมาปาที ทุกฺขมสฺส มหฺพญํ.
สํ. ส. ๑๕/๕๑.

ตัณหา ยังคนให้เกิด จิตของเขา ย่อมวิ่งพล่าน
สัตว์ยังท่องเที่ยวไป จึงยังมีกรรมนำหน้า
ตณฺหา ชเนติ ปุริสํ จิตฺตมสฺส วิธาวติ
สตฺโต สํสารมาปาที กมฺมํ ตสฺส ปฺรายนํ
สํ. ส. ๑๕/๕๑.

โลกถูกตณฺหาก่อขึ้น ถูกขราล้อมไว้ ถูกมฤตยูปิดไว้ จึงตั้งอยู่ในทุกข์.
ตณฺหา ย อฺชฺชติโต โลโก ชราย ปริวาริโต
มจฺจุณา ปิหิโต โลโก ทุกฺเข โลโก ปติฏฺฐิโต.
สํ. ส. ๑๕/๕๕.

คนที่นึกถึงพระนิพพาน พึงครอบงำความหลับ ความเกียจคร้าน
ความท้อแท้, ไม่พึงอยู่ด้วยความประมาท ไม่พึงตั้งอยู่ในความทะนงตัว.
นิทฺถํ ตณฺหา สเห ถีนํ ปมาเทน น สํวเส
อติมาเน น ติฏฺฐุสฺสเย นินฺพพานมนโส นโร.
ชฺ. ส. ๒๕/๕๑๘.

ผู้ไม่คำนึงถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง ย่อมไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว,
ผู้เห็นความสังัดในผัสสะทั้งหลาย ย่อมไม่ถูกชักนำไปในทิวฏฐิทั้งหลาย.
นินฺราสตุตฺตี อเนาคเต อตฺตํ นานุโสจติ
วิเวกทสฺสี ผสฺเสสฺสุ ทิวฏฐิสฺสุ จ น นียยติ.
ชฺ. ส. ๒๕/๕๐๐

ไม่พึงเพลิดเพลिनของเก่า ไม่พึงทำความพอใจในของใหม่
เมื่อสิ่งนั้นเสื่อมไป ก็ไม่พึงเศร้าโศก ไม่พึงอาศัยตณฺหา.
ปฺุราณํ นาภินนฺทเยย นเว ชนฺติมกฺกพฺพเย
หิยฺยมาเน น โสเจยฺย อากาสํ น สีโต สียา.
ชฺ. ส. ๒๕/๕๑๘.

ผู้หลงย่อมไม่รู้orro ผู้หลงย่อมไม่เห็นธรรม
ความหลงครอบงำคนใดเมื่อใด ความมีตมิตย่อมมีเมื่อนั้น.
มูพฺุโห อตฺถํ น ชานาติ มูพฺุโห ธมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ ตทา โหติ ยํ โมโห สหเต นรํ.
ชฺ. อิติ. ๒๕/๒๙๖ ชฺ. มหา. ๒๙/๑๘.

ผู้ใดไม่มีกังวลว่า นี้ของเรา นี้ของผู้อื่น
ผู้นั้นเมื่อไม่ถือว่าเป็นของเรา จึงไม่เศร้าโศกของเราไม่มี ดังนี้.

ยสุส นตฺถิ อิทํ เมตฺติ ปเรสํ วาปี กิณฺุจฺฉนํ

มมตฺตํ โส อสฺวินุทํ นตฺถิ เมตฺติ น โสจฺฉติ.

พ.ุ. ส. ๒๕/๕๑๙. พ.ุ. มหา. ๒๙/๕๓๔.

ผู้โลกย่อมไม่รู้orro ผู้โลกย่อมไม่เห็นธรรม

ความโลกเข้าครอบงำคนเมื่อใด ความมีดมิดย่อมมีเมื่อนั้น

ลฺุทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ ลฺุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสุติ

อนฺุชตฺมํ ตทา โหติ ยํ โลกโ สหเต นรํ

พ.ุ. มหา. ๒๙/๒๒/๑๗

ปาปวรรค : หมวดบาป

บาปธรรมเป็นมลทินแท้ ทั้งโลกนี้และโลกหน้า

มลา เว ปาปกกา ธมฺมา อสฺมึ โลกเ ปรมฺหิ จ

อ.ุ. อ.ุ. ส. ๒๓/๑๐๔/๑๙๘

ผู้ทำบาป ย่อมเศร้าโศกในโลกนี้ ละไปแล้วก็เศร้าโศก ชื่อว่าเศร้าโศกในโลกทั้งสอง

เขาเห็นกรรมอันเศร้าหมองของตน จึงเศร้าโศกและเดือดร้อน

อิธ โสจฺฉติ เปจฺจ โสจฺฉติ ปาปการิ อุกฺยตฺถ โสจฺฉติ

โส โสจฺฉติ โส วิหฺนุญฺจติ ทิสฺวา กมฺมกิลฺุฐุมตฺตโน

พ.ุ. ธ. ๒๕/๑๗

แม้หมอน้ำยังเต็มด้วยหยาดน้ำฉันใด

คนเขลาซึ่งสมบาปแม้ทีละน้อย ๆ ก็เต็มด้วยบาปฉันนั้น

อฺุทฺพินฺุทฺนปฺาเตน อฺุทฺกฺมฺโกปิ ปฺุรฺติ

อาปฺุรฺติ พาโล ปาปสฺสุส โลกํ โลกํปิ อาจฺฉนํ

พ.ุ. ธ. ๒๕/๓๑

ถ้าฝามีอไม่มีแผล ก็พียงนำยาพิษไปด้วยฝามีอได้

ยาพิษซึ่งเข้าฝามีอไม่มีแผลไม่ได้ฉันใด บาปย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่ทำฉันนั้น

ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺสุส หเรยฺย ปาณินา วิสํ

นาพฺุพฺณ วิสฺมนฺุเวติ นตฺถิ ปาปํ อฺุทฺพฺุโ

พ.ุ. ธ. ๒๕/๓๑

ควรงดเว้นบาปเสีย เหมือนพ่อค้ำมีพวกน้อยมีทรัพย์มาก

เว้นหนทางที่มีภัย และเหมือนผู้รักชีวิตเว้นยาพิษเสียฉะนั้น

วาณิชาวก ยม มคค์ อปฺปสตุโถ มหฺตฺถโน

วิสิํ ชีวิตฺตกาโมว ปาปานิ ปริวชฺชเย

ฐ.ธ. ๒๕/๓๑

ทุกขวรรค : หมวดทุกข์

ทุกข์เสมอด้วยขันธไม่มี

นตฺถิ ขนฺธสฺมา ทุกฺขา

ฐ.ธ. ๒๕/๔๒

สังขาร เป็นทุกข์อย่างยิ่ง

สังขารํ ปรมํ ทุกฺขา

ฐ.ธ. ๒๕/๔๒

เหย้าเรือนที่ปกครองไม่ได้ นำทุกข์มาให้

ทฺวารวาสํ สฺมา ทุกฺขา

ฐ.ธ. ๒๕/๕๕

ความจน เป็นทุกข์ในโลก

ทฬิทฺธิยํ ทุกฺขํ โลก

อัง.ฉกฺก. ๒๒/๓๙๔

การเป็นหนี้ เป็นทุกข์ในโลก

อิณาทานํ ทุกฺขํ โลก

นัย- อัง.ฉกฺก. ๒๒/๓๙๔

คนไม่มีที่พึ่ง อยู่เป็นทุกข์

ทุกฺขํ อนาโถ วิหฺรติ

อัง.ทสฺก. ๒๔/๒๗, ๓๑

ผู้แพ้ ย่อมอยู่เป็นทุกข์

ทุกฺขํ เสติ ปฺราชิโต

สํ.ส. ๑๕/๑๒๒

ทุกข์ ย่อมไม่ตกถึงผู้หมดกังวล

อภิญฺจนํ นานุปตฺนติ ทุกฺขา

สํ.ส. ๑๕/๑๒๒

การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก เป็นทุกข์
ปียานํ อทสุสนํ ทุกฺขํ
ขุ.ธ. ๒๕/๒๖/๔๓

การพบเห็นสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก เป็นทุกข์
อบฺปิยานนฺจ ทสุสนํ ทุกฺขํ
ขุ.ธ. ๒๕/๒๖/๔๓

โกธวรรค : หมวดความโกรธ

ความโกรธไม่ดีเลย
น หิ สาธุ โภโธ
ขุ.ชา.ฉก. ๒๗/๑๘๘

ความโกรธเป็นดังสนิมในโลก
โภโธ สตุถมลํ โลก
สํ.ส. ๑๕/๖๐

ความโกรธก่อความพินาศ
อนตฺตชนโน โภโธ
อญ.สตุตฺก. ๒๓/๙๙

ความโกรธทำจิตให้กำเริบ
โภโธ จิตฺตปฺปโกปโน
อญ.สตุตฺก. ๒๓/๙๙

ความโกรธครอบงำนรชนเมื่อใด
ความมีตม่นย่อมนมีขึ้นเมื่อนั้น
อนฺธตมํ ตทา โหติ ยํ โภโธ สหเต นริ
อญ.สตุตฺก. ๒๓/๙๙

ฆ่าความโกรธได้ อยู่เป็นสุข
โภธํ สมตฺวา สุขํ เสติ
สํ.ส. ๑๕/๕๗,๖๔

ผู้ถูกความโกรธครอบงำ ย่อมละกุศลเสีย
โกธาทิภูโต กุสลํ ขหาติ

นัย- ชุ.ชา.ทสก. ๒๗/๒๘๖

คนมักโกรธ ย่อมอยู่เป็นทุกข์

ทุกข์ สยติ โกรธโน

อภ.สตุตก. ๒๓/๙๘

ญาติมิตรและสหาย ย่อมหลีกเลี่ยงคนมักโกรธ

ญาติมิตรตา สุขุชชา จ ปริวชฺเชนติ โกรธโน

อภ.สตุตก. ๒๓/๙๙

ผู้โกรธ ย่อมไม่เห็นธรรม

กุกุโร ธมฺมํ น ปสฺสตี

อภ.สตุตก. ๒๓/๙๙

ภายหลังเมื่อความโกรธหายแล้ว

เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้

ปจฺฉา ไส วิคเต โกรธ อคฺคิตฺตฺวโหมว ตปฺปตี

อภ.สตุตก. ๒๓/๙๙

พึงตัดความโกรธด้วยความขมใจ

โกธํ ทเมณ อจฺจฺฉินฺเต

นัย- อภ.สตุตก. ๒๓/๑๐๐

วาทวรรค : หมวดวาท

วาทเช่นเดียวกับใจ

หทยสฺส สทิสฺสี วาทา

ชุ.ชา.เอก. ๒๗/๑๓๘

เปล่งวาจามยังประโยชน์ให้สำเร็จ

โมกฺโข กุลฺยาณินฺยา สาทฺตุ

ชุ.ชา.เอก. ๒๗/๒๘

คนเปล่งวาจาช่วยย้อมเดือดร้อน

มุตฺวา ตปฺปตี ปาปิกิ

ชุ.ชา.เอก. ๒๗/๒๘

คนโกรธมีวาทหยาบ

ทฤษฎีสู่ ผรุสา วาจา

ช.ช.ทสภ. ๒๗/๒๗๓

คำสัต์ยแลเป็นวาจาไม่ตาย

สจจ เว อมตา วาจา

ล.ล. ๑๕/๗๔๐/๒๗๔

ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยถ้อยคำ

ลโวหาเรน โสเจยุย เวทิตพพิ

นัย- ช.อ. ๒๕/๑๗๔

ควรกล่าวแต่วาจาที่ไม่ยังตนให้เดือดร้อน

ตเมว วาจ ภาเสยุย ยายตตานัน ตาปเย

ล.ล. ๑๕/๒๗๔

บุคคลพึงเปล่งวาจางามเท่านั้น ไม่พึงเปล่งวาจาชั่วเลย

การเปล่งวาจางาม ยังประโยชน์ให้สำเร็จ ผู้เปล่งวาจาชั่วช่วยอมเดือดร้อน.

กถยาณิเมว มุญเจยุย น หิ มุญเจยุย ปาปิก

โมกโข กถยาณียา สาธุ มตุวา ตปปติ ปาปิก

ช.ช.เอก. ๒๗/๒๔

บุคคลพึงกล่าวแต่วาจาที่ไม่เป็นเหตุยังตนให้เดือดร้อน และ

ไม่เป็นเหตุเบียดเบียนผู้อื่น วาจานั้นแลเป็นสุภาสิต

ตเมว วาจ ภาเสยุย ยายตตานัน ตาปเย

ปเร จ น วิหีเสยุย สา เว วาจา สุภาสิตา

(วงศ์สเถร) ช.ล. ๒๕/๔๑๑

ไม่ควรจวนเกินกาล ไม่ควรนิ่งเสมอไป

เมื่อถึงเวลาควรพูดพอประมาณ ไม่พ่นเฟือ

นาติเวลล ปภาเสยุย นตุนหี สพพทา สียา

อวิกิณ มิต วาจ ปตเตกาเล อูทริเย

ช.ช.มหา. ๒๘/๓๓๔

ผู้ใดสรรเสริญคนควรดี หรือติคนที่ควรสรรเสริญ

ผู้นั้นย่อมเก็บโทษด้วยปาก เขาไม่ได้สุขเพราะโทษนั้น

โย นินุทีย ปสสติ ต วา นินุทติ โย ปสสิโย

วิจินาติ มุเขน โส กลี กลินา เตน สุขัน วินทติ

อง.จตุกก. ๒๑/๔

ผู้ใด ฟังกกล่าวด้วยคำอันไม่เป็นเหตุให้ใครๆ ชัดใจ ไม่หยาบคาย
เป็นเครื่องให้รู้ความได้และเป็นคำจริง, เราเรียกผู้้นั้นว่าเป็นพราหมณ์.
อกกุกส์ วิชาญานปี คิริ สจจจ อูทียะ
ยาย นากิสเซ กณจิจิ ตมห์ พูมิ พราหมณ์.
พ. ๖. ๒๕/๗๐.

ผู้มีภูมิปัญญา ย่อมไม่พูดพล่อยๆ เพราะเหตุแห่งคนอื่น หรือตนเอง
ผู้้นั้นย่อมมีผู้บูชาในท่ามกลางชุมชน (สภา) แม้ภายหลังเขายอมไปสู่สุคติ.
ปรัสสะ วา อุตตโน วาปี เหตุ
น ภาสตี อลิกิ ภูริปัญญา
โส ปุชิตโต โหติ สภาย มชฺฌ
ปัจฉาปี โส สุคติคามิ โหติ.
(มโหสถโพนิสตุต) พ. ชา. วิสตี. ๒๗/๔๒๗.

พระพุทธเจ้าตรัสพระวจาใด เป็นคำปลอดภัย เพื่อบรรลุประนิพพาน
และเพื่อทำที่สุดทุกข์, พระวจาณั้นแล เป็นสูงสุดแห่งวจาทั้งหลาย.
ยัม พุทฺโธ ภาสตี วาจัม เขมัม นิพพานปตฺติยา
ทุกขสฺสนฺตกิริยาย สภา เว วาจานมุตตมา.
(วงคีสเถร) พ. เถร. ๒๖/๔๐๑/๔๓๔

मितตววรรค : หมวดมิตต

มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน
มาตา มิตฺตัม สเก สมเร
ส.ส. ๑๕/๕๐

สหายเป็นมิตรของผู้มีความต้องการเกิดขึ้นเนื่อง ๆ
สหาโย อตฺตชาตสฺส โหติ มิตฺตัม ปุณฺณปุณฺณ
ส.ส. ๑๕/๕๑

ผู้ไม่ประทุษร้ายมิตร ย่อมมีผู้บูชาในที่ทั้งปวง
สพฺพตฺถุ ปุชิตโต โหติ โย มิตฺตानัน น พุภฺภติ
พ.ชา.นวก. ๒๗/๕๔

ผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวแท้
มิตฺตทุพฺโภ หิ ปาปโก
พ.ชา.ทสก. ๒๗/๒๙๗

ภรรยาเป็นเพื่อนสนิท

ภริยา ปรมมา สขา

ส.ส. ๑๕/๕๑

ความเป็นสหยาไม่มีในคนพาล

นตฺถิ พาลเ สหายตา

วิ.มหา. ๕/๓๓๖ ชุ.ภ. ๒๕/๒๓

ถ้าได้สหยาผู้รอบคอบ พึงพอใจมีสติเที่ยวไปกับเขา

ถ้าไม่ได้สหยาผู้รอบคอบ พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่พึงทำความชั่ว

สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ

จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา

โน เจ ลภถ นิปกํ สหายํ

เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา

วิ.มหา. ๕/๓๓๖ ม.อุป. ๑๔/๒๙๗

เสวนาวรรค : หมวดการคบหา

เพราะความไว้วางใจจึงตามมา

วิสุตฺตสา ภยมนฺเวติ

ชุ.ชา.เอก. ๒๗/๓๐

เพราะอยู่ด้วยกันนานเกินไป คนที่รักกันก็มักหน่าย

อตฺถิ จํ นินฺวาเสน ปิโย ภวติ อปฺปิโย

ชุ.ชา.ไตรส. ๒๗/๓๔๗

คบคนใดก็เป็นเช่นคนนั้นแล

ยํ เว เสวติ ตาทิโส

ว.ว.

อยู่ร่วมกับคนพาลนำทุกข์มาให้เสมอไป

เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู

ทุกฺโข พาลเหิ สฺวาโส อมิเตเนว สพุพพา

ชุ.ภ. ๒๕/๔๒

อยู่ร่วมกับปราชญ์นำสุขมาให้ เหมือนสมาคมกับญาติ

ธีโร จ สุขสฺวาโส ญาตีเนว สมากโม

พ.ธ. ๒๕/๔๒

สมาคมกับสัตบุรุษ นำสุขมาให้
สุโข หนเว สปุริเสน สงคโม
พ.ชา.ทุก. ๒๗/๕๕

ผู้คบคนเลวย่อมนเลวลง
หียติ ปุริโส นิหีนเสวี
อง.ติก. ๒๐/๑๕๘

สมาคมกับคนพาลนำทุกข์มาให้
ทุกุโข พาเลหิ สงคโม
พ.ชา.นวก. ๒๗/๒๖๕

ผู้ไม่คบคนชั่ว ย่อมได้รับสุขส่วนเดียว
น ปาปชนลเสวี อจจนุตสุขเมธติ
พ.ชา.เอก. ๒๗/๔๖

ควรระวังในศัตรู แม้ในมิตรก็ไม่ควรไว้ใจ
สงเกเถว อมิตตสุมี มิตตสุมิปิ น วิสฺสเส
พ.ชา.ทุก. ๒๗/๕๗

ไม่ควรไว้ใจคนทำบาป
นาสุมเส กตปาปมฺหิ
พ.ชา.ทสก. ๒๗/๒๙๐

ไม่ควรไว้ใจคนทำบาป
นาสุมเส อลิกวาทีเน
พ.ชา.ทสก. ๒๗/๒๙๐

ไม่ควรไว้ใจคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว
นาสุมเส อตตตฺถปญฺญมฺหิ
พ.ชา.ทสก. ๒๗/๒๙๐

ภิกษุมีใจฟุ้งซ่าน คลอนแคลน คบหาแต่มิตรชั่ว
ถูกคลื่นซัด ย่อมจมลงในห้วงน้ำใหญ่คือสังสารวัฏ
อุทฺธโต จปโล ภิกฺขุ มิตฺเต อาคมม ปาปก
ลลิตฺติ มโหฆสุมี อุมฺมียา ปฏิกฺขุชิตฺโต

(อนุญาโตตุลาการ) พ.เถร. ๒๖/๓๔๓/๓๖๖

เห็นบัณฑิตใด ผู้มีปกติซึ่งความผิดให้ ดุจผู้บอกขุมทรัพย์ให้ ซึ่งมีปกติกล่าวการบ มีปัญญา,
พึงคบบัณฑิตเช่นนั้น, เมื่อคบท่านเช่นนั้น ย่อมประเสริฐ ไม่เลวเลย.

นรินัน ปวดตาริ ยัม ปุเสว วุชทสุสินิ

นิกคยหาวาที เมธาวิ ตาทิสั ปณฺชิตั ภเช

ตาทิสั ภชมานสุส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย.

พ. ฐ. ๒๕/๒๕.

ในกาลไหนๆ ผู้คบคนเลว ย่อมเลว คบคนเสมอกัน ไม่พึงเสื่อม
คบหาคนประเสริฐ ย่อมพลันเด่นขึ้น เหตุนั้นควรคบคนที่สูงกว่าตน.

นินฺนิตฺติ ปุริโส นินฺนิตฺติ

น จ หายเถถ กทาจิ ตุลยเสวี

เสฏฺฐมฺปนํ อุนฺนิตฺติ ชิปปิ

ตสฺมา อตฺตโน อุตฺตริ ภเชถ.

องฺ. ติก. ๒๐/๑๕๘.

บุคคลควรคบผู้เลื่อมใสเท่านั้น ควรเว้นผู้ไม่เลื่อมใส
ควรเข้าไปนั่งใกล้ผู้เลื่อมใส เหมือนผู้ต้องการน้ำเข้าไปหาห้วงน้ำจะนั้น

ปสฺนุนเมว เสเวยฺย อปฺปสฺนุนิ วิวชฺชเย

ปสฺนุนิ ปยฺยฺจาเสยฺย รหฺทฺวทฺกตฺติโก

(โพธิสุต) พุ.ชา.ปญญาส. ๒๘/๒๓

คนห่อถกษณาด้วยใบไม้ แม้ใบไม้ก็หอมไปด้วยฉันใด

การคบกับนักปราชญ์ก็ฉันนั้น

ตคริ ว ปลาเสน โย นโร อุนฺนิตฺติ

ปตฺตาปิ สุรกี วายนฺติ เอวํ ธีรูปเสวนา

(โพธิสุต) พุ.ชา.วิส. ๒๗/๔๓๗

คนห่อปลาเน่าด้วยใบหญ้าคา แม้หญ้าคาก็พลอยเหม็นเน่าไปด้วยฉันใด

การคบคนพาลก็ฉันนั้น

ปฺปติมจฺจํ กุสฺสเคน โย นโร อุนฺนิตฺติ

กุสาปิ ปฺปติ วายนฺติ เอวํ พาลูปเสวนา

(ราชธิดา) พุ.ชา.มหา. ๒๘/๓๐๓

บัณฑิตพึงทำความเป็นเพื่อนกับคนมีศรัทธา มีศีลเป็นที่รัก

มีปัญญาและเป็นพหูสูต เพราะการสมาคมกับคนดี เป็นความเจริญ

สทฺถเณ จ เปสฺเลน จ

ปณฺณวตา พหุสฺสุเตน จ
สขิตฺ ํ หิ กเรยฺย ปณฺชิตโต
ภทฺโท สปรุริเสหิ สงฺคโม
(อานนฺทเถร) พุ.เถร. ๒๖/๔๐๕

สามัคคีวรรค : หมวดความสามัคคี

ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข
สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี
พุ. อิติ. ๒๕/๒๓๘.

ความพร้อมเพรียงของผู้พร้อมเพรียงกัน ให้เกิดสุข
สมคฺคานํ ตโป สฺสุขิ
พุ.ธ. ๒๕/๔๑

ท่านทั้งหลายจงเห็นความวิวาทโดยความเป็นภัย และความไม่วิวาทโดยความปลอดภัยแล้ว
เป็นผู้พร้อมเพรียง มีความระประนีประนอมกันเถิด. นี้เป็นพระพุทธานุศาสนี.
วิวาทํ ภัยโต ทิสฺสุวา อวิวาทญฺจ เขมโต
สมคฺคา สขิลลา โหนฺติ เอยฺสา พุทฺธานุศาสนี.
พุ. จริยา. ๓๓/๕๙๕.

พึงศึกษาความสามัคคี, ความสามัคคีนั่น ท่านผู้รู้ทั้งหลายสรรเสริญแล้ว,
ผู้ยินดีในสามัคคี ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่คลาดจากธรรมอันเกษมจากโยคะ.
สามคฺยเมวา ลิกฺขเขตฺ พุทฺเธเหตํ ปสฺสิตํ.
สามคฺยวโร ธรรมญฺโฐ โยคกฺเขมา น ธฺสตี.
พุ. ขา. เตรส. ๒๗/๓๔๖.

ความพร้อมเพรียงของหมู่เป็นสุข และการสนับสนุนคนผู้พร้อมเพรียงกันเป็นสุข,
ผู้ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน ตั้งอยู่ในธรรมย่อมไม่คลาดจากธรรมอันเกษมจากโยคะ.
สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี สมคฺคานญฺจอนุคฺคโห
สมคฺควโร ธรรมญฺโฐ โยคกฺเขมา น ธฺสตี.
พุ. อิติ. ๒๕/๒๓๘.

ทานวรรค : หมวดทาน

เมื่อจิตเลื่อมใสแล้ว ทักษิณาทานชื่อว่าน้อยย่อมไม่มี
นตฺถิ จิตฺเต ปสนฺนมฺห อปฺปกานาม ทกฺขิณาน
พุ.วิมาน. ๒๖/๘๒

การเลือกให้ อันพระสุคตทรงสรรเสริญ
วิเจยฺย ทานํ สุคตปฺปสฺตถํ
ล.ล. ๑๕/๓๐

คนพาลเท่านั้น ย่อมไม่สรรเสริญทาน
พาลา หเว นปฺปสฺสนฺติ ทานํ
ช.ธ. ๒๕/๓๘

ผู้ให้ ย่อมผูกไมตรีไว้ได้
ททํ มิตุตฺตานิ คนฺถติ
ล.ล. ๑๕/๓๑๖

ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก
ททมาโน ปิโย โหติ
อง.ปญจก. ๒๒/๔๔

ปราชญ์ผู้ให้ความสุข ย่อมได้รับความสุข
สุขุสฺส ทาทา เมธาวิ สุขํ โส อธิคฺจฺจติ
อง.ปญจก. ๒๒/๔๕

ผู้ให้สิ่งประเสริฐ ย่อมถึงฐานะที่ประเสริฐ
เสฏฺฐนฺนทโท เสฏฺฐนฺนเปติ ฐานํ
อง.ปญจก. ๒๒/๕๖

เมื่อให้ทานในวัดอุณหิสศ บัญอันเลิศ อายุ
วรรณะ ยศ เกียรติ สุข และ กำลังอันเลิศ ก็เจริญ
อคฺคฺคฺสมิ ทานํ ททตํ อคฺคํ ปุญฺญํ ปวทฺตติ
อคฺคํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ
ช.อิตติ. ๒๕/๒๙๙

ผู้ให้สิ่งที่เลิศ ให้สิ่งที่ดี ให้สิ่งที่ประเสริฐ
ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศ ในภพที่ตนเกิด
อคฺคฺททายี วรทายี เสฏฺฐทายี จ โยนโร
ทีฆายุ ยสฺวา โหติ ยตฺถ ยตฺถูปปชฺชติ
อง.ปญจก. ๒๒/๕๖

ให้ทานเป็นต้นก่อน จึงได้สุขบัดนี้

เหมือนรดน้ำที่โคนให้ผลที่ปลาย

ปุพฺพเหตุ ทานาทิกํ ทตฺวา อิทานิ ลภตฺติ สุขํ
มฺเฏว สติวจิตฺโต โหติ อคฺคฺเค จ ผลทายกํ
สทฺทสสารตฺตชฺชาลินี

ห้วงน้ำที่เต็ม ย่อมยังสาครให้เต็มได้ฉันใด

ทานที่ให้แต่โลกนี้ ย่อมสำเร็จแก่ผู้ละไปแล้วฉันนั้น

ยถา วาริวหา ปุร่า ปริปุเรนฺติ สาคร

เอวเมว อิตโต ทินฺนํ เปตานํ อูปกปฺปติ

ขุ.ขุ. ๒๕/๑๐

ผู้ใดให้ที่พักอาศัย ผู้นั้นชื่อว่าให้สิ่งทั้งปวง

ผู้ใดสอนธรรม ผู้นั้นชื่อว่าให้อมตะ

โส จ สทฺททโท โหติ โย ททาติ อูปสุสยํ

อมตฺนุทโท จ โส โหติ โย ฐมฺมมฺนุสฺสาสติ

ส.ส. ๑๕/๔๔

ผู้ใดไม่ให้ทานในคนที่ไม่ควรให้ แต่ให้ทานในคนที่ควรให้

เมื่อประสบปัญหา ย่อมได้พบผู้ช่วยเหลือ

อเทฺยเยสุ อทฺทํ ทานํ เทฺยเยสุ โย ปเวจฺจติ

อาปาสุ พฺยสนฺํ ปตฺโต สหายํ อธิคฺจฺจติ

(โพธิสตุต) ขุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๒๙.

ผู้ใดไม่ให้ทานในคนที่ไม่ควรให้ ย่อมให้ในคนที่ควรให้.

ผู้นั้นประสบความเสื่อมเพราะอันตราย ย่อมไม่ได้สหาย.

อเทฺยเยสุ อทฺทํ ทานํ เทฺยเยสุ โย ปเวจฺจติ

อาปาสุ พฺยสนฺํ ปตฺโต สหายํ อธิคฺจฺจติ

(โพธิสตุต) ขุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๒๙.

ผู้ใดให้ทานในบุคคลที่ไม่ควรให้ ไม่ให้ในคนที่ควรให้.

ผู้นั้นถึงความเสื่อมเพราะอันตราย ย่อมไม่ได้สหาย.

อเทฺยเยสุ ททํ ทานํ เทฺยเยสุ นปฺปเวจฺจติ

อาปาสุ พฺยสนฺํ ปตฺโต สหายํ นาธิคฺจฺจติ.

(โพธิสตุต) ขุ. ชา. จตุกก. ๒๗/๑๒๙.

ผู้ให้ข้าว ชื่อว่าให้กำลัง ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้ผิวพรรณ

ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสุข ผู้ให้ประทีปโคมไฟ ชื่อว่าให้จักขุ.

อนฺนโท พลโท โหติ วตฺตโท โหติ วถฺนุณโท

ยานโท สุขโท โหติ ทิปโท โหติ จกขุโท.

ลั. ส. ๑๕/๔๔.

ผู้ให้ของชอบใจ ย่อมได้ของชอบใจ ผู้ให้ของเลิศ ย่อมได้ของเลิศ

ผู้ให้ของดี ย่อมได้ของดี ผู้ให้ของประเสริฐ ย่อมถึงฐานะอันประเสริฐ.

มณฑปทาศี ลภเต มนาศี

อคคสุส ทาศา ลภเต ปุนคัค

วรสุส ทาศา วรลภา จ โหติ

เสฏฐนุทโท เสฏฐมเปติ สุณัน.

อง. ปญจก. ๒๒/๕๖.

ผู้ให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ผู้ให้ผ้าชื่อว่าให้ผิวพรรณ

ผู้ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ผู้ให้ประทีปโคมไฟชื่อว่าให้จักขุ

อนุนโท พลโท โหติ วตุถโท โหติ วณณโท

ยานโท สุขโท โหติ ทิปโท โหติ จกขุโท

๑๕/๑๓๗.

สี่ลวรรค : หมวดศีล

ศีลยังประโยชน์ให้สำเร็จตราบเท่าชรา

สี่ลั ยาว ชรา สาธุ

ลั. ส. ๑๕/๕๐

ศีลนำสุขมาให้ตราบเท่าชรา

สุขิ ยาว ชรา สี่ลั

พ. ๖. ๒๕/๕๙

ท่านว่าศีลนั้นเทียบเป็นความดี

สี่ลั กิเรว กลุยานั

พ. ชา. เอก. ๒๗/๒๘

ศีลพึงรู้ได้เพราะอยู่ร่วมกัน

ลัวาเสน สี่ลั เวทิตพัพ

นัย- พ. ๑. ๒๕/๑๗๘

ความสำรวมในที่ทั้งปวงเป็นดี

สาธุ สพพตถ ลัโว

ลั. ส. ๑๕/๑๐๖

ปราชญ์พึงรักษาศีล
ศีล รุกเขยย เมธาวิ
ขุ.อติ. ๒๕/๒๘๒

ศีลเป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย
เป็นประมุขของธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้นควรชำระศีลให้บริสุทธิ์
อาทิ ศีล ปติฏฐา ๑ กัลยาณมานนฺจ มาตุกั
ปมฺหิ สพฺพมฺมานํ ตสฺมา ศีลํ วิโสธเย
(ศีลวเถร) ขุ.เถร. ๒๖/๓๕๘

คนผู้ทุศีลย่อมได้รับความติเตียน และความเสียชื่อเสียง
ส่วนผู้มีศีลย่อมได้รับชื่อเสียงและความยกย่องสรรเสริญทุกเมื่อ
อวณฺณนฺจ อภิตฺติญฺจ ทุสฺสึโล ลภเต นโร
วณฺณํ กิตฺติํ ปสฺสญฺจ สทา ลภติ ศีลวา
(ศีลวเถร) ขุ.เถร. ๒๖/๓๕๗

ผู้มีปรีชามั่นคงดีแล้วในศีล ย่อมได้รับชื่อเสียงในโลกนี้
จะไปแล้วย่อมดีใจในสวรรค์ ชื่อว่าย่อมดีใจในที่ทั้งปวง
อิเวว กิตฺติํ ลภติ เปจฺจ สคฺเค ๑ สุมโน
สพฺพตฺถ สุมโน ธีโร สีเลสุ สฺสมาหิโต
(ศีลวเถร) ขุ.เถร. ๒๖/๓๕๘

ผู้มีปรีชามั่นคงดีแล้วในศีล ย่อมได้รับชื่อเสียงในโลกนี้
จะไปแล้วย่อมดีใจในสวรรค์ ชื่อว่าย่อมดีใจในที่ทั้งปวง
อิเวว นินฺหํ ลภติ เปจฺจาปาเย ๑ ทุมฺมโน
สพฺพตฺถ ทุมฺมโน พาโล สีเลสุ สฺสมาหิโต
(ศีลวเถร) ขุ.เถร. ๒๖/๓๕๘

ผู้มีปัญญาเมื่อปรารถนาสุข ๓ อย่าง คือ ความสรรเสริญ
ความได้ทรัพย์ และความละไปบันเทิงในสวรรค์ ก็พึงรักษาศีล
ศีล รุกเขยย เมธาวิ ปตุถยานโน ตโย สุขเ
ปสฺสํ วิตุตฺติลาภญฺจ เปจฺจ สคฺเค ปโมทนํ
(ศีลวเถร) ขุ.เถร. ๒๖/๓๕๗

ผู้มีศีลย่อมได้มิตรมากด้วยความสํารวม
ส่วนผู้ไม่มีศีล ประพฤติชั่ว ย่อมแตกจากมิตร
ศีลวา หิ พนฺหุ มิตุเต สณฺญเมนาธิคฺจฺจติ

ทูลสุลโกล ปน มิตุเตหิ ถัสเต ปาปมาจริ

(สึลวเถร) ชุ.เถร. ๒๖/๓๕๗

ศีลเป็นกำลังไม่มีที่เปรียบ ศีลเป็นอาวุธสูงสุด

ศีลเป็นเครื่องประดับอย่างประเสริฐสุด ศีลเป็นเกราะอย่างอัศจรรย์

ศีล พล อปปฏิมัม สึล อวรุณมุตมัม

ศีล อภรณัม เสฎฐัม สึล กวจมพุกตัม

ศีลเป็นสะพานอันสำคัญ ศีลเป็นกลิ่นที่ไม่มีกลิ่นอื่นยิ่งกว่า

ศีลเป็นเครื่องอุปถัมภ์อันประเสริฐสุด เพราะศีล (มีกลิ่น) ขจรไปทั่วทุกทิศ

ศีล เสตุ มเสฏโข สึล คนุโธ อนุตโตโร

ศีล วิเลปนัม เสฎฐัม เยน วาติ ทิโส ทิสัม

เมื่อภิกษุมีมานะ ประมาทแล้ว มีความหวังในภายนอก,

ศีล สมาธิ และปัญญา ย่อมไม่ถึงความบริบูรณ์.

อุณหฬสูส ปมตตสูส พาหิราสสูส ภิกขุโน

ศีล สมาธิ ปัญญา จ ปาริปุรีน คจจติ.

(โสณโกพิวิสเถร) ชุ.เถร. ๒๖/๓๖๐.

มารค้นหาอยู่ ย่อมไม่พบทางของท่านผู้มีศีลสมบูรณ์

อยู่ด้วยความไม่ประมาท หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้ชอบ.

เตสั สมปนฺนสึลานัน อปฺปมาทวิหารินัน

สมมทญญา วิมุตตานัน มาโร มคฺคิน วินุทฺติ.

ชุ.ธ. ๒๕/๒๒.

ศีลเป็นกำลังไม่มีที่เปรียบ ศีลเป็นอาวุธสูงสุด

ศีลเป็นเครื่องประดับอย่างประเสริฐสุด ศีลเป็นเกราะอย่างอัศจรรย์.

ศีล พล อปปฏิมัม สึล อวรุณมุตมัม

ศีล อภรณัม เสฎฐัม สึล กวจมพุกตัม.

(สึลวเถร) ชุ.เถร. ๒๖/๓๕๘.

ศีลเป็นสะพานอันมีศักดิ์ใหญ่ ศีลเป็นกลิ่นที่ไม่มีกลิ่นอื่นยิ่งกว่า

ศีลเป็นเครื่องอุปถัมภ์อันประเสริฐ ซึ่งเป็นเครื่องขจรไปทั่วทุกทิศ.

ศีล เสตุ มเสฏโข สึล คนุโธ อนุตโตโร

ศีล วิเลปนัม เสฎฐัม เยน วาติ ทิโส ทิสัม.

(สึลวเถร) ชุ.เถร. ๒๖/๓๕๘.

แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี
นตฺถิ ปญฺญาสมา อภา.
ลํ.ส. ๑๕/๕

ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก
ปญฺญา โลกสุมิ ปชฺโชโต
ลํ.ส. ๑๕/๖๑

ปัญญาเพียงดั่งแผ่นดินย่อมเกิด เพราะความ
ประกอบโดยแท้
โยคา เว ชายตี ฐฺริ
ฐ.ธ. ๒๕/๕๒

ความสิ้นไปแห่งปัญญาเพียงดั่งแผ่นดิน
เพราะความไม่ประกอบ
อโยคา ฐฺริสงฺขโย
ฐ.ธ. ๒๕/๕๒

การได้เฉพาะซึ่งปัญญานำมาซึ่งความสุข
สุโข ปญฺญาย ปฏฺิลาโ
ฐ.ธ. ๒๕/๓๓/๕๙

ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน
ปญฺญา นรานํ รัตนํ
ลํ.ส. ๑๕/๕๐

ปัญญาเที่ยวประเสริฐกว่าทรัพย์
ปญฺญาว ธเนน เสยฺโย
ฐ.เถว. ๒๖/๓๘๘/๓๗๙

ความพินิจไม่มีแก่คนไร้ปัญญา
(ฉานไม่มีแก่ผู้ไม่มีปัญญา)
นตฺถิ ฉานํ อปญฺญสุต
ฐ.ธ. ๒๕/๖๕

ปัญญาไม่มีแก่ผู้ไม่พินิจ
นตฺถิ ปญฺญา อฉายโต

พ.ธ. ๒๕/๖๕

ปัญญา ย่อมปกครองคนนั้น

ปัญญา เจน ปัสสติ

ส.ส. ๑๕/๑๗๕/๕๒

คนเกียจคร้านย่อมไม่ประสบทางแห่งปัญญา

ปัญญา มคฺคํ อลโส น วินฺทติ

พ.ธ. ๒๕/๓๐/๕๒

ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา

สุสุสุสฺสํ ลภเต ปญฺญํ

ส.ส. ๑๕/๑๗๕/๕๒

คนยอมเห็นเนื้อความด้วยปัญญา

ปัญญา ตถํ วิปสุสฺสติ

อง.สตฺตก. ๒๓/๓

คนยอมบริสุทธิด้วยปัญญา

ปัญญา บริสุตฺตมฺติ

พ.สุ. ๒๕/๓๖๑

คนฉลาดกล่าวว่าปัญญาแล ประเสริฐสุด

ปัญญา หิ เสฏฺฐา กุสลสฺส วทฺนฺติ

พ.ชา. สตฺตก. ๒๗/๕๔๑

ปราชญ์กล่าวชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าประเสริฐสุด

ปัญญา ชีวีชีวิทมาหุ เสฏฺฐํ

ส.ส. ๑๕/๕๘, ๓๑๕ พ.สุ. ๒๕/๓๖๐

แท้จริง สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญปัญญาเท่านั้น,
ศิริเป็นที่ใคร่ของ คนเฒ่า เพราะมนุษย์ทั้งหลายยินดีในโภคสมบัติ,
ก็ความรู้อของท่านผู้รู้ ทั้งหลาย ใครๆ ชั่งไม่ได้ ในกาลไหนๆ,
คนมีศรัทธาย่อมไม่ล่วงเลยคน มีปัญญาไปได้ ไม่ว่าในกาลไหนๆ.

อทฺธา หิ ปญฺญาว สตํ ปสฺสเถ

กนฺตา สิริ โภครตา มนุสฺสา

ญานญจ พุทฺธานมตฺตยรूपิ

ปญฺญํ น อจฺเจติ สิริ กทาจิ

(มหิทธิโพธิสตุต) พุ.ชา.วิส. ๒๗/๔๒๘

ผู้ขบคิดปัญหาอันลึกซึ้งด้วยใจ
ไม่ทำกรรมชั่ว อันไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลเลย,
ไม่ละทางแห่งประโยชน์ที่มาถึงตามเวลา,
บัณฑิตทั้งหลายเรียกคนอย่างนั้นว่า ผู้มีปัญญา.
คมกริรปญห มนสากิจินุตย
นจจาหิต กมฺม กโรติ ลุฑฺฑิ
กาลาคตํ อตฺถปทํ น วิญฺจติ
ตถาวริํ ปญฺญวณฺตํ วทนฺติ.

(สงฺฆกฺโขโพธิสตุต) พุ. ชา. จตฺตวาฬิส. ๒๗/๕๔๐.

คนเขลามียศศักดิ์ ก็เป็นทาสของคนมีปัญญา,
เมื่อเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้น คนฉลาดจัดการข้อใดได้แนบเนียน
คนเขลาดึงความมั่งงายในข้อนั้น.
ทาโส ว ปญฺญาสุสฺส ยสฺสฺสิ พาโล
อตฺถเกสุ ชาเตสุ ตถาวริเรสุ
ยํ ปญฺชิตโต นิปฺปณฺํ สํวิเรติ
สมฺโมหมาปชฺชติ ตตฺถ พาโล.

(มหิทธิโพธิสตุต) พุ. ชา. วิส. ๒๗/๔๒๘.

ผู้รู้ย่อมสรรเสริญคนมีปัญญา พุดจริง
ตั้งมั่นในศีล ประกอบความสงบใจนั้นแล.
ปญฺญวณฺตํ ตถาวาที สีเลสุ สฺสฺมาหิตํ
เจโตสมถมนุยุตฺตํ ตํ เว วิญฺญํ ปัสสเร.
(มหากสุสฺสเปเถร) พุ. เถร. ๒๖/๔๑๑.

ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ฟังแล้ว ปัญญาเป็นเครื่องเพิ่มพูนเกียรติคุณและชื่อเสียง
คนผู้ประกอบด้วยปัญญาในโลกนี้ แม้ในความทุกข์ก็หาความสุขได้.
ปญฺญา สุตฺตวินิจฺฉินิ ปญฺญา กิตฺติโลกวฑฺฒนนิ
ปญฺญาสทฺธิโต นโร อธิ อปี พุกฺเขสุ สุขานิ วินฺทติ.
(มหากปฺปินเถร) พุ. เถร. ๒๖/๓๕๐.

บรรดาความอึดทั้งหลาย ความอึดด้วยปัญญาประเสริฐ
เพราะผู้อึดด้วยปัญญานั้น ย่อมไม่เดือดร้อนด้วยกามทั้งหลาย,
คนผู้อึดด้วยปัญญา ตัดหายอึดกระทำให้อยู่ในอำนาจไม่ได้.
ปญฺญาย ติตฺตินิ เสฏฺฐิํ น โส กามาเทหิ ตปฺปติ
ปญฺญาย ติตฺตํ ปุริสํ ตณฺหา น กุรุเต วสํ

(โพธิสตุต) ชุ. ชา. ทิวาทส. ๒๗/๓๘๘.

ผู้มีปัญญานั้น ย่อมแลเห็นกามคุณเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นโรค,
ผู้เห็นอย่างนี้ ย่อมละความพอใจในกามอันเป็นทุกข์ เป็นภัยใหญ่ได้.

ส ปญญา กามคุณ อเวกขติ

อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคฺโต จ

เอวํ วิปฺสฺสี ปชหาติ ฉนฺทํ

ทุกฺขेषุ กามेषุ มหฺพภยेषุ.

(สรภงฺคโพธิสตุต) ชุ. ชา. จตุตทาฬฺส. ๒๗/๕๔๒.

คนฉลาดกล่าวว่าปัญญาประเสริฐ เหมือนพระจันทร์ประเสริฐกว่าดาวทั้งหลาย
แม้ศีลสิริและธรรมของสัตบุรุษ ย่อมไม่ไปตามผู้มีปัญญา

ปญญา หิ เสฏฺฐา กุสลา วทฺนฺติ

นภฺยตฺตราชาริว ตารกานํ

สีลํ สีริ จาปี สตณฺจ ฐมฺโม

อนฺวายิกา ปญฺญาวโต ภวฺนฺติ

ชุ.ชา. ๒๗/๒๔๖๘/๕๔๑

คนมีปัญญาทราวม ได้ยศแล้วย่อมประพฤติสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ตน

ย่อมปฏิบัติเพื่อเบียดเบียน ทั้งตนและผู้อื่น

ยลํ ลพฺธาน ทุมฺเมโธ อนตฺถํ จรติ อตฺตโน

อตฺตโน จ ปเรสณฺจ หีสาย ปฏิปชฺชติ

ชุ.ชา. ๒๗/๑๒๒/๔๐

ถ้าพึงเห็นสุขอันไพบูรณ์ เพราะยอมเสียสละสุขส่วนน้อย

ผู้มีปัญญาแลเห็นสุขอันไพบูรณ์ ก็ควรสละสุขส่วนน้อยเสีย

มตฺตาสฺสขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปลํ สุขํ

จเช มตฺตาสฺสขํ ธีโร สมฺปสฺสํ วิปลํ สุขํ

ชุ.ธ. ๒๕/๓๑/๕๓

ปกิณณกวรรค : หมวดเบ็ดเตล็ด

สิ่งที่ไม่ได้คิดไว้ ย่อมมีได้, สิ่งที่คิดไว้ ก็เสียหายได้,

โอกาสของสตรีหรือบุรุษที่สำเร็จได้ด้วยนิกเขาไม่มีเลย.

อจินฺติตมฺปิ ภวติ จินฺติตมฺปิ วินสฺสติ

น หิ จินฺตตามยา โภคา อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา.

(มหาชนกโพธิสตุต) ชุ. ชา. มหา. ๒๘/๑๖๗.

กามทั้งหลายมีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก ทุกข์อันยิ่งกว่ากามไม่มี
ผู้ใดล่วงเสพกาม ผู้นั้นย่อมเข้าถึงนรก.

อปฺปสุสทา ทุกฺขา กามา นตฺถิ กามา ปรี ทุกฺข
เย กามे ปฺภิวเสวนฺตฺติ นีรยฺนเต อปฺปชฺชเว.
(โพธิสตุต) ชุ. ชา. เอกาทสก. ๒๗/๓๑๕.

พึงเป็นคนไม่เบียดเบียน (ผู้อื่น) และกล่าวคำสัตย์อย่างนี้
ละไปจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่นแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก.
อพฺยาปชฺฌิม สฺยิยา เอวํ สจฺจวาที จ มาณโว
อสมฺมา โลกา ปรี โลกํ เอวํ เปจฺจ น โสจติ.
ชู. ชา. มหา. ๒๘/๓๓๒.

คฤหัสถ์ผู้บริโภคมกเป็นผู้เกียจคร้าน ไม่ดี,
บรรพชิตไม่สำรวม ก็ไม่ดี,
พระราชินีไม่ทรงใคร่ครวญก่อนแล้วทำ ไม่ดี,
บัณฑิตมักโกรธ ก็ไม่ดี
อลโส คิหิ กามโกตี น สาธุ
อสนฺญโต ปพฺพชิตฺโต น สาธุ
ราชา น สาธุ อนิสฺมมฺการี
โย ปณฺฑิตฺโต โภโก น ตํ น สาธุ.
(โพธิสตุต) ชุ. ชา. วิส. ๒๗/๔๔๖.

ผู้เข้าใจสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ และเห็นสิ่งที่เป็นสาระว่าไม่เป็นสาระ
เขามีความดำริผิดเป็นโคจร จึงไม่ประสบสิ่งที่เป็นสาระ
อสาเร สารมตฺติโน สาเร จาสารทสฺสิโน
เต สารํ นาธิคฺจฺจนฺตฺติ มิจฺจาสงฺกปฺปโคจฺรา.
ชู. ฐ. ๒๕/๑๖.

บุคคลไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ไฝหาถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึง,
ยังชีวิตให้เป็นที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า เพราะเหตุนี้ ผิพรรณย่อมแผ่ไกล.
อตีตํ นานุโสจฺนฺตฺติ นปฺปชฺชปฺปนฺตฺติ นาคตํ
ปจฺจุปฺปนฺเนน ยาเปนฺตฺติ เตน วณฺโณ ปสฺสีทติ.
สํ. ส. ๑๕/๗.

เมื่อมีจิตใจไม่หนักแน่น เป็นคนใจเบา มักประทุษร้ายมิตร
มีความประพฤติกลับกลอกเป็นนิตย์ ย่อมไม่มีความสุข.
อวณฺณฺฐิตฺตจิตฺตสฺส ลหุจิตฺตสฺส ทฺพภิกฺโข

นิจจํ อทฐวสีลสฺส สุขภาโว น วิชฺชติ.
(สังคิลโพธิสตุต) ชุ. ชา. จตุกก ๒๗/๑๔๒.

คนใดเป็นนักเลงหญิง นักเลงสุรา และนักเลงการพนัน ย่อมล้างผลาญทรัพย์ที่ตนได้แล้ว,
ชื่อนั้นเป็นเหตุแห่งผู้ฉิบหาย.

อิตฺถีถฺตุโต สุวาทฺตุโต อุกฺขถฺตุโต จ โย นโร
ลทฺถํ ลทฺถํ วินาเสติ ตํ ปราภาวโต มุขํ.
สุ. ชุ. ๒๕/๓๔๗.

หญิงเป็นมลทินของพรหมจรรย์ ประชาชนนี้ซึ่งอยู่ในหญิงนี้
ตบะและพรหมจรรย์เป็นเครื่องอาบ ไม่ใช่ใช้น้ำ.

อิตฺถี มลํ พฺรหฺมจฺริยสฺส เอตฺถายํ สชฺชเต ปชา
ตโป จ พฺรหฺมจฺริยญฺจ ตํ สีนานมโนทกํ
ส. ส. ๑๕/๕๒.

ชีวิตคืออายุอันน้อยนี้ ถูกฆรานำเข้าไป
เมื่อสัตว์ถูกฆรานำเข้าไปแล้ว ย่อมไม่มีเครื่องต้านทาน
ผู้เล็งเห็นภัยในภพนั้น มุ่งความสงบ พึงละโลกามิสเสีย.

อุปนียติ ชีวิตมปฺปมาญํ
ชฺรูปนิตฺตสฺส น สนฺติ ตาถนา
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขามาโน
โลกามิสํ ปชฺเห สนฺติเปกฺโข.
ส. ส. ๑๕/๗๗.

ผู้สงบ เว้นบาป ฉลาดมาก ไม่ฟุ้งซ่าน
ย่อมขจัดบาปกรรมเสียได้ เหมือนลมกำจัดไฟไม่ฉะนั้น.

อุปฺสนฺโต อุปรโต มนฺตภาถิ อนุทฺโต
ธฺนาติ ปาปเก ธมฺเม ทุมปฺตํว มาลฺโต.
(มหาโกฏฐิตเถร) ชุ. เถร. ๒๖/๒๖๐.

ถ้าสัตว์พึงรู้อย่างนี้ว่า 'ชาติสมภพนี้เป็นทุกข์'
สัตว์ก็ไม่ควรฆ่าสัตว์ เพราะผู้ฆ่าสัตว์ย่อมเศร้าโศก.

เอวญฺเจ สตุตา ชาเนยฺยํ ทุกฺขายํ ชาติสมฺภโว
น ปาโณ ปาถินํ หนฺญเญ ปาณฆาตี हि โสจติ.
(อุกฺขเทวตาโพธิสตุต) ชุ. ชา. เอก. ๒๗/๖.

ไม่ควรฟังคำก้าวร้าวของคนอื่น, ไม่ควรมองดูการงานของคนอื่นที่เขาทำแล้วและยังไม่ได้ทำ,
ควรพิจารณาแต่การงานของตนที่ทำแล้วและยังไม่ได้ทำเท่านั้น.

น ปรเสถ วิโธมานิ น ปรเสถ กตาคติ
อตุตโน ว อเวกเขยยุ กตานิ ออกตานิ จ.
ฐ. ฐ. ๒๕/๒๑.

เห็นความประมาทเป็นภัย และเห็นความไม่ประมาทเป็นความปลอดภัยแล้ว
พึงเจริญมรรคมีองค์ ๘ นี้เป็นพุทธานุศาสนี.
ปมาท ภัยโต ทิสฺวา อปฺปมาทญฺจ เขมโต
ภาเวถฺนุสงฺคิกิ มคฺคิ เอสา พุทธานุศาสนี.
ฐ. จริยา. ๓๓/๕๙๕.

การไม่เห็นสิ่งที่รักเป็นทุกข์ และการเห็นสิ่งที่ไม่รักก็เป็นทุกข์
เหตุฉะนั้น จึงไม่ควรทำอะไรให้เป็นที่รัก
เพราะความพรากจากสิ่งที่รัก เป็นการทรมาน.
ปิยานํ อทสฺสนิ ทุกฺขิ อปฺปิยานญฺจ ทสฺสนิ
ตสฺมา ปิยํ น กยิราถ ปิยาปาโย हि ปาปโก.
ฐ. ฐ. ๒๕/๔๓.

โลกถูกมฤตยูกำจัด ถูกขราล้อมไว้ ไม่มีผู้ต้านทาน ย่อมเดือดร้อนเป็นนิตย์
ดูจคนต้องโทษต้องทำตามอาชญาฉะนั้น.
มจฺจนฺนพฺภาหโต โลโก ปริกฺขิตฺโต ชราย จ
หญฺญติ นิจฺจมตฺตาถเน ปตฺตทญฺโฆว ตกฺกโร.
(สิริมณฑุเถร) ฐ. เถร. ๒๖/๓๓๕.

เมื่อร่ายยังมั่นคงไม่มีอันตราย ต้นไม้แม้ถูกตัดแล้วย่อมงอกได้อีกฉันใด,
เมื่อต้นหนาลุสียังไม่ถูกกำจัดแล้ว ทุกข์นี้ย่อมเกิดร่ำไป ฉะนั้น.
ยถาปี มฺูเล อนฺุปรุทฺทเว ทพฺุเห
ฉินฺุเนปี รุกฺุโข ปฺุนเรว รุหฺุติ
เอวมฺุปี ตณฺุหนาลุสฺเย อนฺุหฺุเต
นิพฺุพตฺุตติ ทฺุกฺุขมิทํ ปฺุนปฺุปฺุณํ.
ฐ. ฐ. ๒๕/๖๐.

ผู้ใดเห็นทุกข์ว่าเกิดเพราะกรรม, ผู้นั้นจะพึงน้อม (จิต) ไปในกรรมได้อย่างไร,
ผู้รู้จักอุบธิว่าเป็นเครื่องข้องในโลกแล้ว พึงศึกษาเพื่อกำจัดอุบธิเสีย.
โย ทฺุกฺุขมทฺุทฺุขิ ยโตนิทานํ
กาเมสุ โส ชนฺุตุ กถํ นเมยฺยุ
อุบฺุธิ วิทิตฺุวาน สงฺุโคติ โลเก
ตสฺุเสว ชนฺุตุ วินยาย ลิกฺุเข.
สํ. ส. ๑๕/๑๗๐.

ขุ. ชา. จตุกก. ขุทุททนิกาย ชาตก จตุกกนิปาท
ขุ. ชา. ฉกก. ขุทุททนิกาย ชาตก ฉกกนิปาท
ขุ. ชา. ตีส. ขุทุททนิกาย ชาตก ตีสนิปาท
ขุ. ชา. ติก. ขุทุททนิกาย ชาตก ติกนิปาท
ขุ. ชา. เตรส. ขุทุททนิกาย ชาตก เตรสนิปาท
ขุ. ชา. ทวาทส. ขุทุททนิกาย ชาตก ทวาทสนิปาท
ขุ. ชา. ทสก. ขุทุททนิกาย ชาตก ทสกนิปาท
ขุ. ชา. ทุก. ขุทุททนิกาย ชาตก ทุกนิปาท
ขุ. ชา. นวก. ขุทุททนิกาย ชาตก นวกนิปาท
ขุ. ชา. ปกิณฺณก. ขุทุททนิกาย ชาตก ปกิณฺณกนิปาท
ขุ. ชา. ปญฺจก. ขุทุททนิกาย ชาตก ปญฺจกนิปาท
ขุ. ชา. ปญฺญาส. ขุทุททนิกาย ชาตก ปญฺญาสนิปาท
ขุ. ชา. มหา. ขุทุททนิกาย ชาตก มหานิปาท
ขุ. ชา. วิส. ขุทุททนิกาย ชาตก วิสนิปาท
ขุ. ชา. วิสตี. ขุทุททนิกาย ชาตก วิสตีนิปาท
ขุ. ชา. สฺมุจฺฐิ. ขุทุททนิกาย ชาตก สฺมุจฺฐินิปาท
ขุ. ชา. สตุตฺตก. ขุทุททนิกาย ชาตก สตุตฺตกนิปาท
ขุ. ชา. สตุตฺตติ. ขุทุททนิกาย ชาตก สตุตฺตตินิปาท
ขุ. เถร. ขุทุททนิกาย เถรคาถา
ขุ. เถรี. ขุทุททนิกาย เถรีคาถา
ขุ. ฐ. ขุทุททนิกาย ฐมฺมปท
ขุ. ปฏฺฐิ. ขุทุททนิกาย ปฏฺฐิสฺมฺมิกทามคฺค
ขุ. พุ. ขุทุททนิกาย พุทฺธวํส
ขุ. มหา. ขุทุททนิกาย มหานิทฺเทส
ขุ. วิ. ขุทุททนิกาย วิมานวตฺถ
ขุ. เปต. ขุทุททนิกาย เปตวตฺถ
ขุ. สุ. ขุทุททนิกาย สุตฺตนิปาท
ที. ปาฏฺฐิ. ทีฆนิกาย ปาฏฺฐิกวคฺค
ที. มหา. ทีฆนิกาย มหาวคฺค
ม. อฺปป. มชฺฌนิมิกาย อฺปปิปรณฺณาสก
ม. ม. มชฺฌนิมิกาย มชฺฌนิมปรณฺณาสก
วิ. จฺล. วินยปิฏก จฺลลวคฺค
วิ. ภิ. วินยปิฏก ภิกฺขุณีวิภงฺค
วิ. มหา. วินยปิฏก มหาวคฺค
วิ. มหาวิภงฺค. วินยปิฏก มหาวิภงฺค
ลฺล. นิ. ลฺลยฺตฺตนิกาย นิตานวคฺค
ลฺล. มหา. ลฺลยฺตฺตนิกาย มหาววคฺค
ลฺล. ส. ลฺลยฺตฺตนิกาย สคฺคาถวคฺค

ส. สฟ. สัมยุตตนิคาย สฬายตนวคฺค

ส. ม. สวดมนต์ฉบับหลวง

ร.ร.๔ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๔

ว.ว. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ส.ฉ. สมเด็จพระสังฆราช (ฉิม)

ส.ส. สมเด็จพระสังฆราช (สา)

ที่มา :

<http://www.dhammalife.com/dhamma/bhasit/index.php>